

LINGUISTICA

SERIES C

RELATIONES, 8.

PETŐFI S. JÁNOS

**AZ EXPLICITISÉG BIZTOSÍTÁSÁNAK
FELTÉTELEI ÉS LEHETŐSÉGEI
TERMÉSZETES NYELVI SZÖVEGEK
INTERPRETÁCIÓJÁBAN**

**A szemiotikai-textológiai értelmező interpretáció
néhány aspektusa**

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETE
INSTITUTUM LINGUISTICUM ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

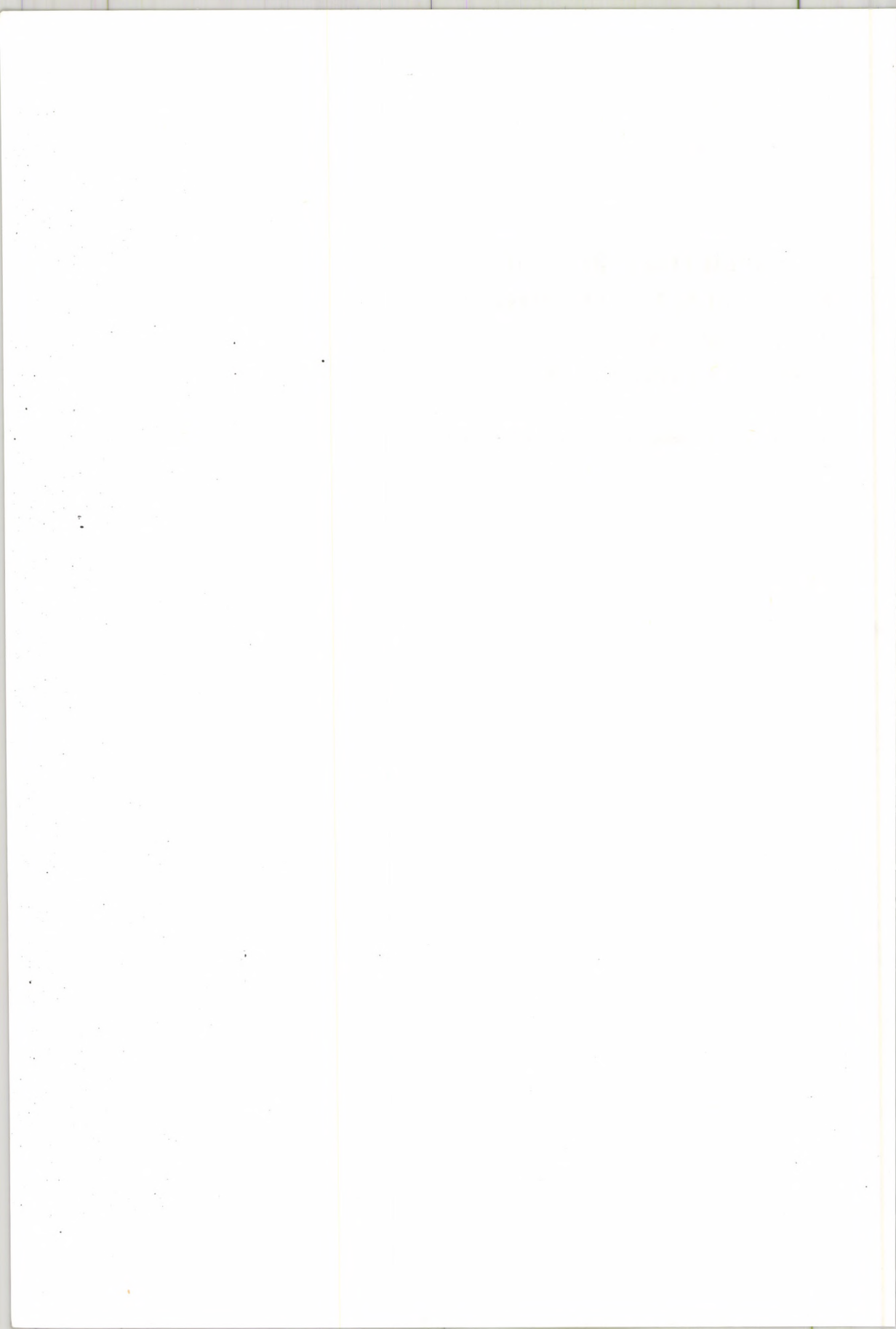
1996

LINGUISTICA
SERIES C
RELATIONES, 8.

**AZ EXPLICITTSÉG BIZTOSÍTÁSÁNAK
FELTÉTELEI ÉS LEHETŐSÉGEI
TERMÉSZETES NYELVI SZÖVEGEK
INTERPRETÁCIÓJÁBAN**

**A szemiotikai-textológiai értelmező interpretáció
néhány aspektusa**

LINGUISTICA

SERIES C

RELATIONES, 8.

PETŐFI S. JÁNOS

**AZ EXPLICITSG BIZTOSÍTÁSÁNAK
FELTÉTELEI ÉS LEHETŐSÉGEI
TERMÉSZETES NYELVI SZÖVEGEK
INTERPRETÁCIÓJÁBAN**

**A szemiotikai-textológiai értelmező interpretáció
néhány aspektusa**

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETE
INSTITUTUM LINGUISTICUM ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

1996

ISBN 963 8461 90 X
ISSN 0866-4196

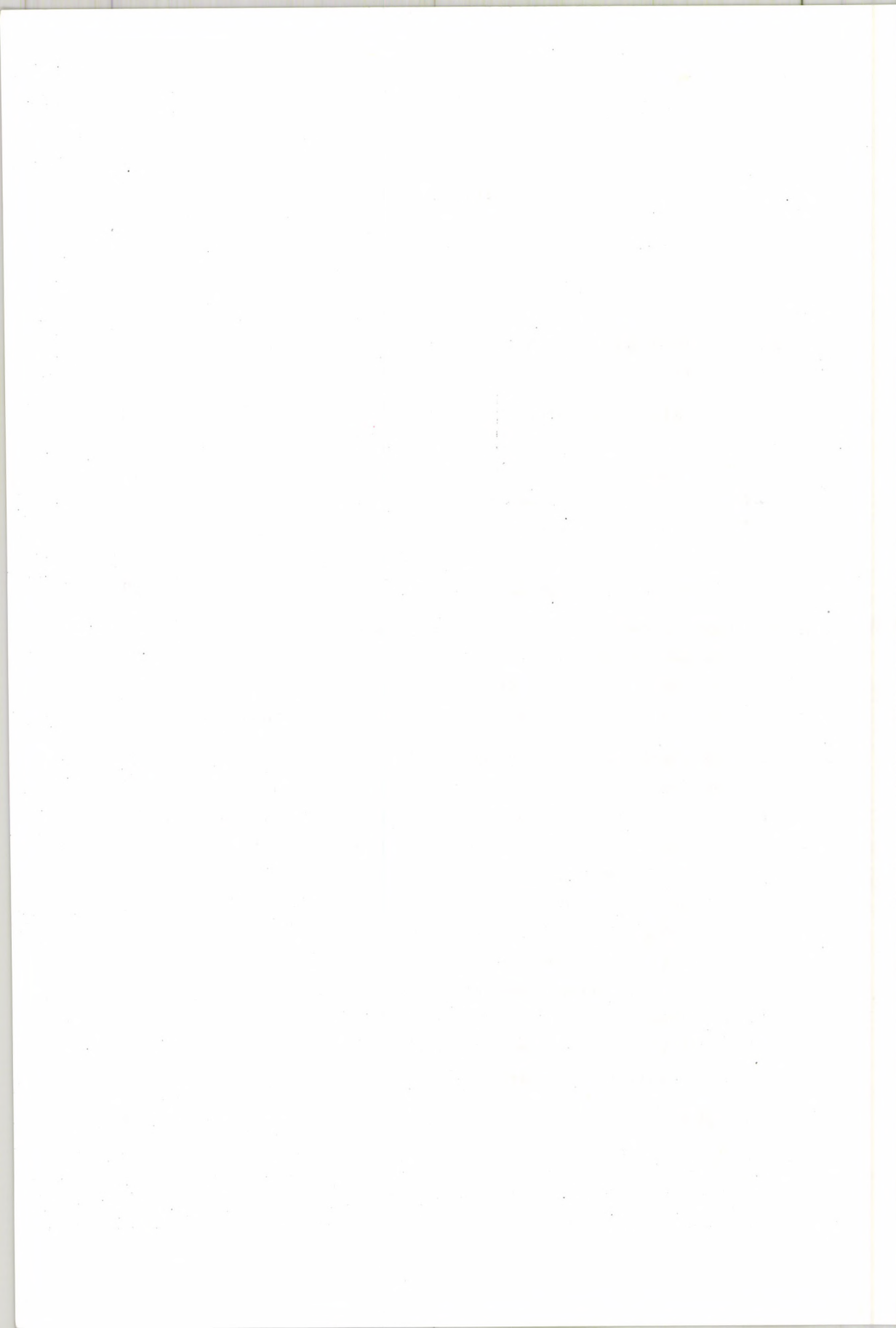
© 1996. Az MTA Nyelvtudományi Intézete
Computer typeset by *maTEX* and *COREL DRAW*.

Felelős kiadó: Kiefer Ferenc

Budapest, 1996.

Tartalom

0. Bevezetés	7
1. A szemiotikai textológiáról, az általam elméleti keretként használt szövegtani diszciplináról	8
2. A szöveg mint jelkomplexus szemiotikai-textológiai fogalmáról	10
2.1. A szemiotikai-textológiai szövegfogalomról általában	10
2.2. A jelkomplexus szemiotikai-textológiai fogalmáról	11
2.2.1. A jelkomplexusok összetevőiről	11
2.2.2. A jelkomplexusok organizációtípusairól	19
2.2.3. A jelkomplexusok kompozicionális organizációjának szintjeiről és egységeiről	22
3. A szemiotikai-textológiai interpretációk típusairól és az ezek végrehajtására szolgáló bázisokról	24
3.1. A szemiotikai-textológiai interpretációk típusairól	24
3.2. A szemiotikai textológia keretében használt interpretáció-bázisokról	25
4. A szemiotikai textológia reprezentációs nyelveiről	26
4.1. A szűkebb értelemben vett reprezentációs nyelvekről általában	26
4.2. Egy (metrikai–ritmikai prozódiai) fonetikai reprezentációs nyelvről	27
4.3. Egy (logikai kalkulussal analóg) kanonikus szintaktikai–szemantikai–pragmatikai reprezentációs nyelvről	28
4.3.1. A kanonikus nyelv felépítéséről általában	28
4.3.2. A kategóriális szabályok rendszeréről	29
4.3.3. Az úgynevezett thesaurusról	39
4.3.4. A szemantikai explikálás szabályairól	41
4.3.5. A sensusspecifikus transzformációk szabályairól	41
4.3.6. A formációs-specifikus transzformációk szabályairól	43
4.3.7. A szemantikai szuperstruktúrákról	44
5. Zárómegjegyzés	45
6. Bibliográfia	46

0. Bevezetés

Ha azt kívánjuk, hogy egy természetes nyelvi objektum interpretációjáról (mint az interpretációfolyamat eredményéről) interszjektív eszmecserét lehessen folytatni, ezt az interpretációt explicit módon kell tudnunk reprezentálni. Az explicitég jellege és foka azonban különböző nagyságrendű interpretáció-objektumokra és különböző interpretációtípusokra vonatkozóan más-más lehet. Nyilvánvaló ugyanis, hogy például egy (kontextualizált) szintagma, vagy egy (kontextualizált) egyszerű mondat leíró értelmező interpretációjának explicitége könnyebben biztosítható, mint egy ezekétől nagyobb nagyságrendű nyelvi objektumé (például egy több szövegmondatból álló szövegé), vagy mondjuk bármilyen nagyságrendű nyelvi objektumnak az értékelő interpretációáé, amelynek létrehozása egy normarendszer alkalmazását is feltételezi.

Ebben a tanulmányban¹ elsősorban azzal a kérdéssel kívánok foglalkozni, hogy szövegek *elméleti leíró értelmező interpretációjához* milyen instrumentárium(ok) létrehozását tartom szükségesnek, az interpretáció explicitégének a biztosítása érdekében.

Tanulmányomban a következő témákat érintem: (1) az általam elméleti keretként használt szövegtani diszciplína jellemző tulajdonságai, (2) az ennek a diszciplínának a keretében explikált szövegfogalom és (3) interpretációfogalom, valamint (4) az interpretáció explicit reprezentációja céljára kidolgozandó reprezentációs nyelvek. A tanulmányt (5) néhány — a szövegtani kutatás soron következő feladataira vonatkozó — kitekintéssel zárom.²

¹ Ez a tanulmány a Nyelvtudományi Intézetben 1994-ben tartott előadásom utólag elkészített, kibővített változata.

² Ha a mintegy harminc évvel ezelőtt elkezdett szövegtani kutatótevékenységem időszakát globális periódusokra kívánám osztani, abban a következő szakaszokat különböztethetném meg: (a) Az általános orientáció időszaka (cca 1971-ig): ez budapesti és svédországi tevékenységem periódusa. Minthogy ez az időszak egybeesett Chomsky koncepciója térhódításának időszakával, nem vonhatta ki magát annak hatása alól, ami elsősorban egy explicit elméleti keret és egyfajta szövegtani 'mélystruktúra'-fogalom bevezetésére irányuló törekvésben nyilvánult meg. (b) Az elméleti keret, a mélystruktúra és egy ahhoz kapcsolódó reprezentációs nyelv létrehozását célzó kutatómunka időszaka (cca 1983-ig): ez nagyjából a konstanzi — az első német szövegtani kutatócsoportban kifejtett — tevékenységem, valamint a bielefeldi — egy szövegkutatás-centrikus fakultás keretében kifejtett — tevékenységem jelentős részének periódusa. (c) A szövegek 'felszíni struktúrája', valamint e struktúra összefüggősége vizsgálatának időszaka (cca 1988-ig): ez bielefeldi tevékenységem befejező részének időszaka. Végül (d) a multimediális orientáció és az összegzés (az előző periódusokban elért eredmények egyesítésére irányuló törekvés) időszaka. Ez a tanulmány voltaképpen egy első kísérlet arra, hogy ennek a bizonyos összegzésnek keretét nagyvonalakban felvázoljam.

1. A szemiotikai textológiáról, az általam elméleti keretként használt szövegtani diszciplínáról

A szövegtani kutatás jellegét — mint minden más kutatását — *tárgyának, céljának és módszerének* együttese határozza meg.³ Az én törekvésem egy olyan szövegtan (kommunikátumtan?) létrehozása, (a) amely intuitíve szövegnek minősíthető (nem szűkésképpen csak lexikai verbális elemekből álló) kommunikátumokat tekint kutatása tárgyának — szűkebb értelemben véve azt, hogy mi módon lehet ezekhez a kommunikátumokhoz felépítés- és jelentésleírás(oka)t hozzárendelni; (b) amelynek célja elsősorban elméleti, azaz a kommunikátumok felépítésére és jelentésére vonatkozó ismeretek optimális megismerése és rendszerbefoglalása — ami közvetve természetesen nagy mértékben kell, hogy növelje e szövegtan gyakorlati alkalmazhatóságát is; és (c) amely módszerében nemcsak nyelvészeti ismeretekre támaszkodik (mert tárgyát és célját tekintve nem támaszkodhat csak arra!), hanem egyrészt más jelrendszerekre (nem verbális médiumokra), másrészt általában a világra vonatkozó ismeretekre is — de módszere alapulvén a maximális mértékű explicitiségre törekvést tartja. Ezt a szövegtant (kommunikátumtant) *szemiotikai textológiának* neveztem el.

Az elnevezés '*textológia*' összetevőjének használatával azoknak a félrevezető következtetéseknek a létrejöttét (létrehozását) szeretném megakadályozni, amikre a szövegkutatással foglalkozó diszciplínák többi megjelölése — 'szöveggrammatika', 'szövegtan', 'szövegnyelvészet', vagy 'szövegelmélet' — lehetőséget ad.⁴

Az elnevezés '*szemiotikai*' összetevőjének pedig azt a funkciót szántam, hogy találó következtetéseket sugalljon. Ilyen találó következtetésnek tekintendő mindenekezlőt a következő három:

– A kommunikátumokat ez a diszciplína sajátos 'jelölő-jelölt'-struktúrával rendelkező *jelkomplexusoknak* tekinti.⁵

³ A szövegtani kutatás 1985-ig terjedő szakaszához speciális bibliográfiaként lásd Petőfi 1986.Eb; mind a hazai, mind a nemzetközi szövegtani kutatáshoz rendszeres tematikus kritikai és bibliográfiai tájékoztatást nyújtanak a *Szemiotikai szövegtan* című periodika (szerkesztik Petőfi S.J., Békési I. és Vass L.; kiadja a JGyTF Kiadó, Szeged) 1990 óta megjelenő kötetei.

A nyelvészeti és szövegtani kutatás néhány általános tudományelméleti és metodológiai kérdéséhez lásd Petőfi 1975.Gb, 1983.Ga, 1986.Ga, 1987.Ga, 1990.Ib, 1992.Hc, Petőfi-Rieser 1973.Ea, 1973.Ga.

⁴ E kifejezések valamennyiét én magam is használtam kutatótevékenységem különböző fázisaiban — innen ered a bibliográfiában felsorolt művekben található terminusok sokfélesége. — Nem volt céлом itt az ezekkel a terminusokkal jelölt diszciplínák kérdéseivel foglalkozni, azt azonban szeretném hangsúlyozni, hogy bármilyen jellegű szövegtan keretében szükségesnek tartom egy (szöveg-)nyelvészeti komponens lehetőségeinek és feladatkörének a tisztázását. A szemiotikai textológia vonatkozásában ehhez a kérdéshez lásd Petőfi-Vass 1992.Ha.

Szövegtani kutatásomnak a szemiotikai-textológia koncepciója létrehozását megelőző szakaszait leginkább a következő művek tükrözik: Petőfi 1971.Gd, 1973.Eb, 1976/77.Hc, 1978.Ea, 1978.Eb. — Ezekon kívül lásd Petőfi 1985.Eb-t, ami egy folyóirat által rendezett (két-menetes) nemzetközi 'kerekasztalbeszélgetés'-hez való hozzájárulásom szövege.

Szövegtani kutatómunkám egyes periódusaihoz kommentár jellegű művekként lásd a Bibliográfia III. részében felsorolt kritikai méltatásokat, interjúkat valamint visszatekintő jellegű írásokat.

⁵ Bár ebben a tanulmányban csaknem kizárólag a 'jelkomplexus' terminust használom, ezzel a terminussal az 'elemi jelek'-re is utalok, zéró összetettségi fokú komplexusoknak tekintve azokat.

– A kommunikátumok felépítésében ez a diszciplína *verbális és nem verbális* (pl. képi–illusztratív vagy zenei) *jelrendszerekhez tartozó elemek* jelenlétét egyaránt megengedi.

– A kommunikátumokat ez a diszciplína mind *szintaktikai* (általános értelemben véve *formai*) felépítésük, mind *szemantikai* (intenzionális és extenzionális értelmű jelentéstani) felépítésük, mind *pragmatikai* felépítésük (adott vagy feltételezett kommunikációs-situációbeli használatuk) szempontjából elemezni kívánja.⁶

A szemiotikai textológia alaptulajdonságai⁷ röviden a következőkben foglalhatók össze:

A különféle kommunikációs-situációkban létrehozott és befogadott — általa jelkomplexusokként kezelt — uni- és multimediális kommunikátumok (különös tekintettel a 'szöveg'-nek nevezett multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumok) interpretálása céljára szolgáló diszciplína. Mint ilyen

– a lehetséges kommunikációs-situációk, a lehetséges (uni- és multimediális) jelrendszerek, valamint a lehetséges uni- és multimediális kommunikátumok tipológiájára támaszkodik, sem valamely médiumhoz (sem valamely természetes nyelvhez), sem valamely kommunikátumtípushoz nem kötött;

– a kommunikátumokat nem egyszer s mindenkorra statikusan adott objektumokként, hanem fizikai megjelenési formájuk (fizikai manifesztációjuk) és e megjelenési forma (manifesztáció) mindenkor befogadói (interpretátorai) interakciójának eredményeként kezeli;

– sajátos jelkomplexus-összetevőket megkülönböztető kommunikátummodellel operál;

– a kommunikátumok felépítésére vonatkozóan sajátos organizációformákat értelmez, amelyek között a kompozicionális organizáció (mind szintjeit, mind e szintek egységeit tekintve) centrális helyet foglal el;

– különféle kommunikátummegközelítés-módok és interpretációtípusok között tesz különbséget; a kommunikátummegközelítés-módok között jelentős szerepet szán a kreatív–produktív megközelítésnek, az interpretációtípusok között centrális jelentőséget tulajdonít az értelmező interpretációnak;

– a kommunikátumok létrehozása és interpretálása folyamán a kommunikátorok által felhasznált bázisok (tudás-, hipotézis- preferencia- és diszpozíciórendszerek) létrehozásának különféle lehetőségeivel számol;

– a bázisok és az interpretációk (mint végeredmények) explicit bemutatása számára különféle reprezentációs nyelvek (rendszerek) alkalmazását tartja szükségesnek;

– a fentiekben felsorolt tulajdonságaiból következően interdiszciplína.

A továbbiakban a fenti jellemzők közül mindenekelőtt a jelkomplexusnak tekintett szöveg fogalmával, valamint az interpretációtípusokkal kívánok foglalkozni.

⁶ Jóllehet a szemiotika hagyományos felosztásával összhangban itt külön beszélek a szintaktikai, a szemantikai és a pragmatikai aspektusról, ez nem jelenti azt, hogy a szintaxist, a szemantikát és a pragmatikát három egymástól elválasztható részdiszciplínának tekintem. Ehhez a kérdéshez többek között lásd Heydrich–Petőfi 1993.Ea, Petőfi 1974.Ea, 1974.Ec, 1976.Ea.

⁷ A szemiotikai textológia tulajdonságait az ittenihez hasonló módon tárgyaltam Petőfi 1994.Hb* 3.1. fejezetében, valamint Petőfi 1994.Hc-ben; e textológia építőköveinek rövid (diagrammokkal illusztrált) összefoglalása megtalálható Petőfi 1992.Eb-ben és Petőfi 1993.Da-ban. — A szemiotikai textológiához ezeken kívül lásd még Petőfi 1993.Ha, 1993.Hd, 1993.Hj és 1993.Hk.

2. A szöveg mint jelkomplexus szemiotikai-textológiai fogalmáról

A szövegfogalommal kapcsolatban először e fogalom általános jellegű leírását kívánom nyújtani, majd ezután részletesen tárgyalni a szemiotikai textológia keretében értelmezett jelkomplexus felépítésének jellemzőit.

2.1. A szemiotikai-textológiai szövegfogalomról általában

A szemiotikai textológia keretében használt — a különösebb megszorításokat nem implikáló 'kommunikátum' terminus értelménél szűkebb értelmű — 'szöveg' terminus egy olyan *multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumra* utal, amely egy tényleges vagy feltételezett kommunikációs-situációban egy tényleges vagy feltételezett funkció betöltésére alkalmasnak minősíthető, s mint ilyen, összefüggőnek és teljesnek (valamiképpen lezárt egésznek) tartható.⁸

Ez a meghatározás (explicit vagy implicit módon) azt juttatja kifejezésre, hogy a szemiotikai textológia (a) nem csupán a kizárólag lexikai verbális elemekből felépülő kommunikátumok szövegtanaként lett megalkotva (ha ugyan akár csak arra a szerepre gondolva is, amit például a prozódia a nem hangos olvasás esetében is játszik, egyáltalán állíthatjuk, hogy vannak ilyen kommunikátumok); (b) nem követeli meg, hogy egy verbális kommunikátum, vagy egy dominánsan verbális kommunikátum verbális összetevője egyetlen természetes nyelv elemeiből épüljön fel, és végül (c) a textualitást nem kezeli kommunikátumok belső (inherens) tulajdonságaként, hanem eldöntésében jelentős (ha nem is kizárólagos) szerepet szán a tényleges vagy feltételezett kommunikációs-situációkban részt vevő kommunikátoroknak. A szemiotikai textológia továbbá a *multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumokat* olyan (jelölőből, jelöltből és az e kettő között értelmezhető jelölés-viszony(ok)ból álló) *jelkomplexusokként* kezeli, amelyeknek csupán a *fizikai megjelenési formája* (fizikai manifestációja [= vehikulumuma]) tekinthető valamennyi kommunikátor számára közel egyformán adottnak. A vehikulumokhoz hozzárendelt felépítés- és jelentésleírások jellege attól függően változik, hogy melyik alkotó vagy befogadó, melyik kommunikációs-situációban, milyen elméletet (vagy implicit tudás- és feltételezésrendszert) használ a hozzárendelés végrehajtásakor.

Más szóval ez azt jelenti, hogy a szemiotikai textológia keretében használt 'szöveg' terminus két (interpretatív úton meghatározandó/létrehozandó) entitás — egy *jelölő* és egy *jelölt* — *viszonyára* utal, és nem egy (statikus) *objektumra*.⁹

⁸ Dominánsan verbális multimediális kommunikátum például egy megzenésített vers, egy illusztrált szöveg, de Bartók „Kékszakállú herceg vára” című operája is. — A multimedialitás kérdéseire általában lásd a *Szemiotikai szövegtan* 7. kötetét, Bartók említett operája szemiotikai elemzéséhez pedig Petőfi 1989.Ia.

⁹ A szövegfogalom használatához általában lásd Petőfi (ed.) 1979.Ea és 1981.Ea; a szemiotikai-textológiai szöveg-fogalom létrehozásának első fázisához pedig Petőfi 1990.Ea és 1991.Hd*.

2.2. A jelkomplexus szemiotikai-textológiai fogalmáról

A szemiotikai textológia a jelkomplexusokra vonatkozóan mind a kommunikációs-situációk típusaitól, mind a jelrendszerek típusaitól független *felépítés* (szaknyelvi terminussal élve *architektónika*), azaz (1) *összetevők*, (2) *organizációtípusok*, valamint (3) *kompozicionális szintek és egységek* definiálására törekszik. Ezek — kizárólag verbális elemekből felépülő szövegekre vonatkoztatott — alábbi bemutatásához az 1. ábrában látható (itt elsősorban a kizárólag verbális elemekből felépülő szövegekre értelmezett) szemiotikai-textológiai jelmodellt és a (TVe) szimbólummal jelölt (kizárólag verbális elemekből felépülő és nyomtatott tipográfiai formában adott) vehikulumot fogom felhasználni. (Ez utóbbinak megadom a hivatkozásokat megkönnyítő 'szövegmondát'-sorszámokkal kiegészített változatát is — lásd (*TVe*)).

2.2.1. A jelkomplexusok összetevőiről

Az eddigi szemiotikai textológiai kutatások eredményeinek figyelembevételével a *jelkomplexusok* következő *kontextuális összetevőit* célszerű megkülönböztetni (lásd az 1. ábra középső szektorát).¹⁰

Ve

A jelkomplexus fizikai manifesztációja [= *vehikulum*].

[Lássuk itt (és a továbbiakban) példaként a nyomtatott tipográfiai formában adott (TVe) vehikulumot.]

VeIm

A vehikulumhoz rendelhető mentális kép [= *vehikulum-imágó*].

A vehikulum-imágó szerepe azért jelentős, mert amellet, hogy *sok* esetben csupán ez áll rendelkezésünkre (lásd például az 'előszóban' elhangzó kommunikátumokat), *minden* esetben ez képezi interpretációnk közvetlen tárgyát!

A vehikulum-imágóban célszerű megkülönböztetni a következő összetevőket:

- a vizuálisan percipiált vehikulum (globális) analóg mentális képét [= \mathbf{Vv}];
- a vizuálisan percipiált vehikulum (globális) analóg mentális képéhez (belső 'hangos' olvasás útján) rendelt akusztikus/auditív vehikulum (globális) analóg mentális képét [= \mathbf{Va}];
- az analóg mentális kép konceptuális fizikai-szemiotikai arculatát (*figura* [= $\mathcal{F}\mathcal{O}$]); valamint
- az analóg mentális kép konceptuális nyelvi-szemiotikai arculatát (*notáció* [= $\mathcal{N}\square$]).

¹⁰ A jelkomplexus összetevőinek az illusztrálására bőséges példatár található például Petőfi-Benkes 1992.Ha-ban; az összetevők jelzésére ez a könyv alkalmazott elsőízben képszimbólumokat, amelyeket azután felhasználtunk valamennyi a kreatív-produktív szövegmegközelítéssel foglalkozó munkánkban. Az ennek a tanulmánynak az 1. ábrájában látható szimbólumok egy részét ezzel szemben ebben a tanulmányban alkalmazom először.

(T_{Ve})Antoine de Saint Exupéry, *A kis herceg*

12.

A következő bolygón az iszákos lakott. Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de nagyon elszomorította a kis herceget.

Ott találta az iszákost egy sor üres meg egy sor teli palack előtt.

— Hát te mit csinálsz itt? — kérdezte tőle.

— Iszom — felelte gyászos képpel az iszákos.

— Miért iszol? — kérdezte a kis herceg.

— Hogy felejtsek — felelte az iszákos.

— Mit? — tudakolta a kis herceg, mert máris megsajnálta.

— Azt, hogy szégyellem magam — felelte az iszákos, és lehajtotta a fejét.

A kis herceg szeretett volna segíteni rajta.

— Miért szégyelled magad? — kérdezte.

— Mert iszom — vágta el a további beszélgetést az iszákos, és mélységes hallgatásba süllyedt.

A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.

„Bizony, bizony — gondolta útközben —, a fölnttek rettentően furcsák.”

(*T_{Ve}*)Antoine de Saint Exupéry, [00] *A kis herceg*

12.

[01]A következő bolygón az iszákos lakott. [02]Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de nagyon elszomorította a kis herceget.

[03]Ott találta az iszákost egy sor üres meg egy sor teli palack előtt.

[04]— Hát te mit csinálsz itt? — kérdezte tőle.

[05]— Iszom — felelte gyászos képpel az iszákos.

[06]— Miért iszol? — kérdezte a kis herceg.

[07]— Hogy felejtsek — felelte az iszákos.

[08]— Mit? — tudakolta a kis herceg, mert máris megsajnálta.

[09]— Azt, hogy szégyellem magam — felelte az iszákos, és lehajtotta a fejét.

[10]A kis herceg szeretett volna segíteni rajta.

[11]— Miért szégyelled magad? — kérdezte.

[12]— Mert iszom — vágta el a további beszélgetést az iszákos, és mélységes hallgatásba süllyedt.

[13]A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.

[14]„Bizony, bizony — gondolta útközben —, a fölnttek rettentően furcsák.”

[A T_{Ve} vehikulum-imágójának [= T_{Ve}Im] összetevői:

– a vizuálisan percipiált vehikulum (globális) analóg mentális képe [= T_Vv]: az a globális vizuális 'valami' (az a befogadó által létrehozott vizuális 'lenyomat'), ami a T_{Ve} percipiálása után a befogadó emlékezetében megmarad;

– az akusztikus/auditív (globális) analóg mentális kép [= \mathbf{TV}_a]: az a globális akusztikus/auditív 'valami' (az a befogadó által létrehozott akusztikus/auditív 'lenyomat'), ami a \mathbf{TV}_e (belső 'hangos') elolvasása után a befogadó emlékezetében megmarad.

– a figura [= $\mathbf{T}\mathcal{F}\mathbf{O}$]: e globális analóg mentális kép(ek) fizikai–szemiotikai arculatának (analitikus) mentális konceptuális megjelenési formája;

– a notáció [= $\mathbf{T}\mathcal{N}\square$]: e globális analóg mentális kép(ek) nyelvi–szemiotikai arculatának (analitikus) mentális konceptuális megjelenési formája.]¹¹

\mathbf{Fc}

A vehikulumhoz (a vehikulum-imágó konceptuális összetevőinek — a figurának és a notációnak — a közvetítésével) rendelhető kontextuális formai felépítés (= *kontextuális formáció* [= $\mathbf{FO} + \mathbf{N}\square$])

[A \mathbf{TV}_e -hez rendelendő kontextuális formációnak [= \mathbf{TFc}] az összetevői a következők:

– az akusztikus/auditív figura kontextuális formációja [= $\mathbf{TF}\mathbf{O}$]: a $\mathbf{T}\mathcal{F}\mathbf{O}$ verbális megjelenítése, amely az akusztikus/auditív (globális) analóg mentális kép prozódiai (azaz hangsúly, hanglejtés és szünet) felépítését juttatja kifejezésre; itt figyelembe veendő a következő két megjegyzés: (1) az a tény, hogy itt csak az akusztikus/auditív figura formációjáról beszélek, nem jelenti azt, hogy a vizuális semmilyen szerepet nem játszik; azzal itt csak az egyszerűség kedvéért nem foglalkozom; (2) az akusztikus/auditív figura létrehozása voltaképpen már feltételezi valamennyi jelkomplexus-összetevő előzetes (implicit) létrehozását; a további összetevők explicit megalkotása (az összetevők logikai egymásutánja értelmében!) valójában az implicit módon létrehozott összetevők ellenőrzésére, korrigálására és megjelenítésére szolgál;

– a notáció kontextuális formációja [= $\mathbf{TN}\square$]: a $\mathbf{T}\mathcal{N}\square$ verbális megjelenítése, amelynek felépítését (nagy vonalakban) a következők jellemzik:

(a) a címmel együtt 15 szövegmondatból áll: lásd a [00]–[14] számokkal megjelölt vehikulum elemeket a ($\mathbf{*TV}_e$)-ban;

(b) az egyes szövegmondatok szintaktikai szerkezete az ismert módon adható meg – ezeknek a szintaktikai szerkezeteknek a kategoriális leírása minden esetben az alkalmazott mondatgrammatikától függ;

(c) bizonyos szövegmondatokat nem kapcsol egymáshoz formai (szintaktikai) reláció: lásd például a [01] és [02] szövegmondatokat;

(d) bizonyos szövegmondatokat a (szintaktikailag is kifejezésre jutó) kérdés-felelet-jelleg kapcsol formailag egymáshoz: lásd például a [04]+[05], [06]+[07], [08]+[09], valamint [11]+[12] szövegmondatpárokat;

(e) bizonyos szövegmondatok formailag közvetlenül a kérdés-felelet-párok (páregyüttesek) előtt álló szövegmondatokként értelmezhetők: lásd például a [03], valamint a [10] szövegmondatokat stb.]¹²

¹¹ A figura és a notáció közvetve természetesen magának a vehikulumnak az 'arcai'-ként is tekinthetők; egyes korábbi tanulmányaim ezt a felfogást (is) tükrözik.

¹² A formáció és a sensus tárgyalásához részletes analitikus példaként lásd Petőfi–Vass 1993.Ha, 1993.Hb és 1994.Ha.

Sc

A vehikulumhoz (a hozzárendelt vehikulum imágó, illetőleg az ahhoz rendelt formáció összetevőinek a közvetítésével) rendelhető kontextuális szemantikai felépítés (*kontextuális sensus* [= $\mathcal{F}\bullet + \mathbf{N}\blacksquare$])

Ami a figurá(k)hoz rendelhető kontextuális sensust [= $\mathcal{F}\bullet$] illeti
 – a vizuális figurához rendelhető kontextuális sensus csak ritka esetben játszik meghatározó szerepet (szerepe például a képversek esetében nyilvánvaló);
 – az akusztikus figurához rendelhető kontextuális sensus minden esetben meghatározó a notációhoz rendelhető kontextuális sensusra vonatkozóan;

A notációhoz rendelhető kontextuális sensusnak [= $\mathbf{N}\blacksquare$] célszerű megkülönböztetni egy fogalmi és teljes egészében verbalizálható összetevőjét (*dictum* [= D]), egy fogalmi és teljes egészében nem verbalizálható összetevőjét (*apperceptum* [= A]), valamint egy fogalmilag teljes egészében kifejezésre nem juttatható nem fogalmi összetevőjét (*evocatum* [= E]).

A kontextuális sensushoz sorolható továbbá (mintegy az előbbi két sensus-összetevőre épülő szuperstrukturális összetevőként) egy (a relatum-imágó szubvilág-struktúrájára utaló) úgynevezett szubvilágérzékeny sensusösszetevő [= $\mathfrak{R}\circ$].

[A T $\mathcal{V}e$ -hez rendelhető kontextuális sensus [= TSc] összetevői a következők:

– ami a T $\mathcal{V}eIm$ figuráihoz rendelhető kontextuális sensusokat [= T $\mathcal{F}\bullet$] illeti:
 a vizuális figurájához nem rendelhető releváns sensus;
 az akusztikus/auditív figurájához rendelhető itt csak annyiban érintem, amennyiben hangsúlyozom a notációhoz rendelhető sensusra vonatkozó meghatározó szerepét (egy-egy aspektusait majd a 4. fejezetben, a reprezentációs nyelvekkel kapcsolatban tárgyalom);

– ami a T $\mathcal{V}eIm$ notációjához rendelhető kontextuális sensust [= T $\mathbf{N}\blacksquare$] illeti, annak összetevőivel kapcsolatban a következő mondható:

a *dictum* úgy hozható létre, hogy először meghatározzuk a notációnak az egyes szavaihoz [mint formatívumokhoz] rendelhető dictum-összetevőket (például az *Értelmező Szótár* felhasználásával); ezekből, az egyes szövegmondatok szintaktikai szerkezete alapján, azután (több-kevesebb egyértelműséggel) megalkotható e szövegmondatok dictuma; a szövegmondatpárok (szövegmondat-együttesek) dictuma részben az őket formailag összekapcsoló elemek, részben bizonyos elemeknek ugyanazon szómezőhöz való tartozása alapján hozható létre (ez utóbbira példa lehet a következő szóalaksor:

[01] iszákos — [03] iszákost, palack — [05] iszom, iszákos — [06] iszol
 — [07] iszákos — [09] iszákos — [12] iszom, iszákos);

nem minden szövegmondatpárhoz (szövegmondat-együtteshez) rendelhető azonban közös dictum közvetlenül (így például a [01]+[02] szövegmondatpárhoz sem) stb.;

az *apperceptum* alkotó elemei elsősorban azok a vizuális képek, amiket az interpretátor a T $\mathcal{V}eIm$ notációjában megnevezett személyekhez és tárgyakhoz

(például: az iszákos, a kis herceg, teli palack, üres palack stb.), illetőleg tényál-
lásokhoz (például: (a kis herceg) ott találta az iszákost egy sor üres meg egy sor
teli palack előtt, iszom — felelete gyászos képpel az iszákos stb.);

evocatumot csak az tud létrehozni, akiben a **TVeIm** notációjának szöveg-
mondatai legalább parciális 'tapasztalatelemeket' képesek felidézni.

– a **TR** (bizonyos leegyszerűsítéssel!) többek között olyan dolgokat hivatott
kifejezésre juttatni, mint az, hogy az interpretátor véleménye szerint mi az, ami
a kis herceg által látott, feltételezett, hitt stb. elemként tartozhat a **TVe**-hez
rendelhető világfragmentumhoz; — ezzel az összetevővel részletesebben majd a
reprezentációs nyelvek tárgyalásakor foglalkozom.]

ReIm

A formációra és sensusra vonatkozóan adott módon interpretált vehikulum-
hoz (illetőleg vehikulum-imágóhoz) rendelhető világfragmentum mentális képe
[= *relátum-imágó*].

A relátum-imágóban célszerű megkülönböztetni a következő összetevőket:

- a relátum (globális) analóg mentális képét [= **R**];
- az analóg mentális képhez (a figurához rendelt kontextuális sensus-
összetevővel kongruens módon) hozzárendelhető vehikulumspecifikus kon-
ceptuális fizikai-szemiotikai arculatot [= **ℱ**];
- az analóg mentális képhez (a notációhoz rendelt kontextuális sensus-
összetevővel kongruens módon) hozzárendelhető konceptuális nyelvi-szemio-
tikai arculatot [= **N**].

[A **TVe**-hez rendelhető relátum-imágó [= **TReIm**] összetevői:

- a (globális) analóg mentális kép [= **TR**]: annak a lehetséges vagy tényleges
világfragmentumnak a mentális képe, amit az interpretátor a fenti módon inter-
pretált **TVe**-hez — az interpretációval egybehangzó módon — hozzá tud rendelni;
- az analóg mentális képhez rendelhető vehikulumspecifikus konceptuális fizikai-
szemiotikai arculat [= **ℱ**]: annak a vehikulumnak a figurájára vonatkozó
sensuspecifikus mentális fogalomkonfiguráció, amiben ez az analóg mentális kép
szemiotikailag kifejezésre juttatható, illetőleg amiben ténylegesen kifejezésre ju-
tott;
- az analóg mentális képhez rendelhető vehikulumspecifikus konceptuális nyelvi-
szemiotikai arculat [= **N**]: annak a vehikulumnak a notációjára vonatkozó
sensuspecifikus mentális fogalomkonfiguráció, amiben ez az analóg mentális kép
szemiotikailag kifejezésre juttatható, illetőleg amiben ténylegesen kifejezésre ju-
tott.]

Re

Az adott módon interpretált vehikulumhoz (illetőleg vehikulum-imágóhoz) ren-
delhető — a relátum-imágóval egybehangzó — világfragmentum [= *relátum*].

[A **TVe** esetében a relátum [= **TRe**]: a **TVe**-ben az interpretátor véleménye szerint
kifejezésre jutó világfragmentum.]

A jelkomplexusok

- *Significans* komponensének a $\{(Ve), VeIm, Fc\}$ kettőst (vagy hármast)
- *Significatum* komponensének az $\{Sc, ReIm, (Re)\}$ kettőst (vagy hármast) nevezhetjük.¹³

A *VeIm* és *Fc* ugyanúgy egyetlen (Janus-arcú) entitás egymást kölcsönösen meghatározó két oldala (lásd az 1. ábrában a „V” és „F” szubszkriptumokkal ellátott „M” szimbólummal jelölt modellt), mint az *Sc* és *ReIm* (lásd ugyanabban az ábrában az „S” és „R” szubszkriptumokkal ellátott „M” szimbólummal jelölt modellt).

A lehetséges *Significans–Significatum*-viszonyokra a „ $\Sigma\{Ss, Sm\}$ ” szimbólummal utalhatunk. A Σ olvasata ’folyamat’-ként *jelölés* [= *Significatio*], a ’folyamat eredménye’-ként *jelkomplexus* [= *Signum*] — a fentiekben ez utóbbi értelemben lett használva a **T** szimbólum.

A *Significatio*(k)nak (illetőleg a *Signum*(ok)nak) a létrehozásában az a modell játszik szerepet, amire az 1. ábrában az „V” és „R” szubszkriptumokkal ellátott „M” szimbólum utal.

*Szövegjelentés*nek én kezdetől fogva az összetevőknek a fentiekben *Significatum*nak nevezett együttesét tekintettem.

A jelkomplexusokkal kapcsolatban, az adott vagy feltételezett kommunikációs-situációban létrehozott [= *kontextuális*] összetevőik mellett, foglalkozni kell az ezekhez az összetevőkhöz hozzárendelhetőnek tartható konvencionálisan elfogadott [= *rendszerszerű*] lehetséges összetevőkkel is.

A fenti összetevő-explikációk megfogalmazásakor kizárólag a *kontextuálisan* adott összetevőkkel foglalkoztam, és azokat egy adott vehikulumból kiinduló interpretációnak megfelelő *strukturális–logikai* sorrendben tárgyaltam. Ez a sorrend nem jelenti azt, hogy ezeket az összetevőket egy interpretáció során *procedurálisan* így kell létrehozni (sőt még azt sem, hogy egyáltalán lehet ilyen sorrendben létrehozni).

A konvencionálisan elfogadott (azaz többé-kevésbé *rendszerszerű*nek tekinthető) összetevő együttesekre az 1. ábrában a függőleges vonalak közé zárt, kövéren szedett betűszimbólumok utalnak. — Abból a szempontból azonban, hogy melyek a konvencionálisan elfogadott formák, az összetevők egymástól eltérő módon viselkednek: egyfelől a formációra és sensusra vonatkozóan egyszerűbb konvencionálisan elfogadott formákról beszélni, mint a vehikulumokra vagy a relátumokra vonatkozóan, másfelől a formációra vonatkozóan egyszerűbb, mint a sensusra vonatkozóan, végül egy kisebb terjedelmű jelkomplexus formációjára vonatkozóan könnyebb megállapítani, hogy melyek annak a konvencionálisan elfogadott lehetséges formái, mint egy nagyobb terjedelműre vonatkozóan.

[A **T**Ve vehikulumot és összetevőit a rendszerszerűség, illetőleg kontextualizáltság szempontjából itt nem tartom szükségesnek részletesen elemezni, csupán a notáció formációjára vonatkozóan kívánok két megjegyzést tenni: (1a) a kontextuálisan adott vehikulumban a dialógusok kérdés és felelet összetevői nincsenek idéző-

¹³ Ha kizárólag az úgynevezett ’pszichológiai jelkomplexus-fogalom’-mal kívánunk dolgozni, akkor a kettősöket kell figyelembe venni.

jelbe téve, az idézőjelek funkcióját gondolatjelek töltik be — jóllehet a gondolatjelek más funkciót is betöltenek (lásd az utolsó szövegmondatot); (1b) idézőjelbe van téve ezzel szemben az, amit a kis herceg gondol (lásd úgyszintén az utolsó szövegmondatot); (2) ehhez hasonló jellegű dialogusok vehikulumának a létrehozására nyilvánvalóan más konvencionálisan elfogadottnak tartható lehetőség(ek) is van(nak).]

A jelkomplexusokkal kapcsolatban szükséges továbbá azok (összetevőspecifikus) összefüggőségéről és teljességéről beszélni. A kommunikátumfogalom és a szövegfogalom meghatározásának egyik eleme ugyanis az volt, hogy a kommunikátumok és a szövegek valamiképpen összefüggő és teljes egészét alkotnak, illtőleg ezzel a tulajdonsággal rendelkezőknek tarthatók.¹³

A jelkomplexusokként kezelt szövegek *összefüggőségével* kapcsolatban a szemiotikai textológia az egyes összetevőkre vonatkozóan külön terminusokat használ: A *formáció* összefüggőségének a megjelölésére a 'konnexitás' terminust, a *sensusé*ra a 'kohézió' terminust, a *vehikulumé*ra (valamint a *vehikulum-imágójá*éra), illtőleg a *relátumé*ra (valamint a *relátum imágójá*éra) pedig a (Ve-, illtőleg az Re-) 'konstringencia' terminust.¹⁴

Szemiotikai textológiai szempontból egy szöveg akkor minősül

- Ve-koherensnek, ha vehikulumához hozzárendelhető egy összefüggőnek (azaz konstringensnek) tartható vehikulum-imágó;
- Re-koherensnek, ha vehikulumához hozzárendelhető egy összefüggőnek (azaz konstringensnek) tartható relátum-imágó,
- Σ -koherensnek, ha mind Ve-, mind Re-koherens,

attól függetlenül, hogy magának a vehikulumnak a formációja konnexnek és/vagy sensusa kohezívnek minősíthető-e vagy sem.

[A T_{Ve} nem teljes mértékben konnex, és nem teljes mértékben kohezív (lásd például a [01]-gyel és [02]-vel jelölt szövegmondatainak kapcsolatát); ennek ellenére Ve-koherens, mert a hozzárendelhető vehikulum-imágó számunkra (konvencionális értelemben is) konstringensnek minősül, és Re-koherens, mert a benne feltételezetten kifejezésre jutó világfragmentum imágóját is konstringensnek tarthatjuk.]

A jelkomplexusok összefüggésének elemzése mellett, fontos az úgynevezett *teljességük* (lezárt egész voltuk) elemzése is.

¹³ A szövegtani kutatás par excellence központi témája a 'szöveg-összefüggőség' kutatása. Az ezzel kapcsolatos igen terjedelmes szakirodalomban azonban az összefüggőségre vonatkozó terminusoknak egymástól meglehetősen eltérő használata található.

E szakirodalom bibliográfiai és kritikai feldolgozásához többek között lásd: Charolles–Petőfi–Sözer (eds.) 1986.Ea, Conte–Petőfi–Sözer (eds.) 1989.Ea, Heydrich–Neubauer–Petőfi–Sözer (eds.) 1989.Ea, Heydrich–Petőfi (hg.) 1986.Ga, Petőfi (ed.) 1988.Ea; az összefüggőség tematikus és terminológiai aspektusainak tisztázására első ízben a Hatakeyama–Petőfi–Sözer 1989.Ga és 1989.Gb tett kísérletet; e kísérlet eredményeinek egy későbbi módosításához lásd Petőfi 1989.Eb; az összefüggőség hordozói egyik klasszikus rendszerezésének rövid magyar nyelvű bemutatásához lásd *Szemiotikai szövegtan*, 5, 260–270.

¹⁴ Rövid — a szemiotikai textológia keretében végrehajtott — szövegösszefüggőség-elemzéseként lásd Petőfi 1993.Hb és 1994.Ha.

[A T_{Ve} — mind mint vehikulumot, mind a hozzá rendelhető relátumot illetően — teljesnek (lezárt egésznek) tartható; az előbbit illetően annyiban, amennyiben e vehikulum vizuális (és akusztikus/auditív) analóg mentális képe a 'hiánytalan befejezettség' benyomását kelti; az utóbbit illetően pedig annyiban, amennyiben mint 'történet'-nek a megértése szempontjából vizsgálva, abból számunkra nem hiányzik semmi, illetőleg azt, ami a vehikulumból hiányzik, világra való tudásunk alapján ki tudjuk egészíteni.]

Mindkét fogalom használatának az alapját az a konvencionális tudás, illetőleg meggyőződés képezi, amit a szövegvehikulumokkal való foglalkozás (alkotás és befogadás) során sajátítunk el.

2.2.2. A jelkomplexusok organizációtípusairól

Az *organizációtípusok* kapcsolatban a szemiotikai textológia a következő 'organizáció-párok' között tesz különbséget:¹⁵

manifestált vs kiegészített:

egy jelkomplexus vehikulumában ténylegesen adott elemeknek a szervezettsége *vs* az adott elemekre épülő különféle következtetések alapján létrehozott kiegészített jelkomplexus vehikuluma elemeinek a szervezettsége;

[Ha a T_{Ve} *manifestált* organizációját vizsgáljuk, csupán azokat az elemeket vesszük figyelembe, amelyek benne ténylegesen adva vannak.

Ha a T_{Ve} valamely *kiegészített* változatának organizációját kívánjuk vizsgálni, akkor természetesen először ezt a kiegészített változatot létre kell hoznunk. A T_{Ve} kiegészített vehikulumaként lásd itt a *T_{Ve}* vehikulumot.

A *T_{Ve}* vehikulum a következő műveletek végrehajtásának eredményeként jött létre:

– a szövegmondatok kiegészítése olyan elemekkel, amelyekre az adott szövegmondatokban grammatikai utalóelem nem található; a kiegészített vehikulumban ezek a kiegészítőrészek egy-egy csillag közé vannak zárva (lásd például a [02], a [05], a [07], vagy a [14] szövegmondatot);

– a szövegmondatok (illetőleg a kiegészítések) kiegészítése olyan elemekkel, amelyekre az adott szövegmondatokban (illetőleg kiegészítésekben) grammatikai utalóelem található; a kiegészített vehikulumban ezek a kiegészítőrészek két rövid függőleges vonal közé vannak zárva (lásd például a [03], a [04], vagy a [07] szövegmondatot);

– a szövegmondatok kiegészítése a vehikulum bizonyos makroegységeire utaló metanyelvi szimbólumokkal; a kiegészített vehikulumban ezek a kiegészítőrészek két-két csillag közé vannak zárva (lásd például a [13] szövegmondatot).

A kiegészítés végrehajtásának általános szabálya röviden a következőképp fogalmazható meg: Egy adott vehikulumot úgy kell ellátni kiegészítő részekkel, hogy

¹⁵ Ami az egyes organizációtípusok elnevezéseit illeti, azok egyrésze az idők során változott — az ok minden esetben az alkalmasabb terminusok keresése volt. Maguk a típusok azonban leírásaik alapján egyértelműen azonosíthatók.

annak valamennyi szövegmondata (valamint azoknak valamennyi mondatnagyságrendű összetevője) grammatikailag explicit módon teljessé váljon, ugyanakkor az eredeti vehikulum egyetlen eleme se változzon meg!]

Tve'

Antoine de Saint Exupéry, [00] *A kis herceg*

12. *fejezet*

[01]A következő bolygón az iszákos lakott. [02]Ez a látogatás *amit a kis herceg ezen a bolygón tett* nagyon rövid ideig tartott, de nagyon elszomorította [= *ez a látogatás, amit a kis herceg ezen a bolygón tett*] a kis herceget.

[03] Ott [= *ezen a bolygón*] találta |ő = *a kis herceg*| az iszákost egy sor üres meg egy sor teli palack előtt.

[04]— Hát te [= *iszákos*] mit csinálsz itt [= *a sor üres meg a sor teli palack előtt*]? — kérdezte |ő = *a kis herceg*| tőle [= *az iszákostól*].

[05]— Iszom |én = *az iszákos*| — felelte *a kis hercegnek* gyászos képpel az iszákos.

[06]— Miért iszol |te = * az iszákos*|? — kérdezte a kis herceg *az iszákostól*.

[07]— *azért iszom |én = *az iszákos*|* Hogy felejtsek |én = *az iszákos*| *valamit* — felelte *a kis hercegnek* az iszákos.

[08]— Mit *felejtés* |te = *az iszákos*|? — tudakolta *az iszákostól* a kis herceg, mert máris megsajnálta |ő = *a kis herceg*| *öt = az iszákost*.

[09]— Azt *felejtsem |én = *az iszákos*|*, hogy szégyellem magam |én = *az iszákos*| felelte *a kis hercegnek* az iszákos, és lehajtotta |ő = *az iszákos*| a fejét |övét/sajátját = *az iszákosét*|.

[10]A kis herceg szeretett volna segíteni rajta |őrajta = *az iszákoson*|.

[11]— Miért szégyelled magad |te = *az iszákos*|? — kérdezte |ő = *a kis herceg*| *az iszákostól*.

[12]—*azért szégyellem magam |én = *az iszákos*|* Mert iszom |én = *az iszákos*| — vágta el a további beszélgetést az iszákos *az *azért szégyellem magam |én = *az iszákos*|* Mert iszom |én = *az iszákos*| felelettel*, és mélységes hallgatásba süllyedt |ő = *az iszákos*|.

[13]A kis herceg **a [05]+ [07]+[09]+[12] válaszoktól** meghökkenve szedelőzködött.

[14] „Bizony, bizony — gondolta |ő = *a kis herceg*| útközben —, a fölntettek *ezekhez a fölntettekhez sorolta |ő = *a kis herceg*| az iszákost is* rettentően furcsák.”

konfigurációs vs relációs:

egy jelkomplexus elemeinek az adott vehikulumban ténylegesen adottként feltételezett szervezettsége (más szóval a 'felszíni szerkezet') vs annak a teoretikus konstruktumnak a szervezettsége (más szóval az a 'mély szerkezet'), amelyből az előbbi szervezettség feltételezetten levezethető;¹⁶

[Ha a Tve konfigurációs organizációját kívánjuk vizsgálni, összetevőit olyan sorrendben kell figyelembe vennünk, amilyenben azok abban ténylegesen előfordulnak.

¹⁶ Ezekhez az organizációformákhoz lásd e tanulmány kanonikus nyelvekkel foglalkozó 4.3. alfejezetét.

A TVe *relációs* organizációja vizsgálatánál ezzel szemben egyedül az a döntő, hogy az éppen vizsgált egység összetevői között milyen funkcionális összefüggések áll(hat)nak fenn. A „[02]Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de nagyon elszomorította a kis herceget.” szövegmondat esetében például az 'ez a látogatás', a 'nagyon rövid ideig tartott', a 'de', az 'elszomorította' és az 'a kis herceget' összetevőknek az iránt a funkcionális összefüggése iránt érdeklődünk, ami ugyanaz marad e szövegmondat valamennyi következő konfigurációs változata esetében: „Nagyon rövid ideig tartott ez a látogatás, de nagyon elszomorította a kis herceget.”, „Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de elszomorította nagyon a kis herceget.”, „Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de a kis herceget nagyon elszomorította” stb.]

referenciális (illetőleg *denotatív*) vs *predikatív*:

egy jelkomplexus vehikuluma azon elemeinek a szervezetsége, amelyek feltételezetten egy relátum vagy egy relátum-ímágó entitásaira, és/vagy ezek fogalmára utalnak vs azoknak az elemeknek a szervezetsége, amelyek az előbbiekkel az adott jelkomplexus vehikulumában különféle (feltételezett) 'predikációkat' (más terminussal élve: 'propozíciókat') hoznak létre; a referenciális szervezetséggel kapcsolatban a szakirodalom általában *koreferencialitásról* (*koreferenciális* szervezetségről) beszél;¹⁷

[A TVe (illetőleg bármelyik kiegészített változata) *referenciális* organizációjának elemei: „a következő bolygó”, „az iszákos”, „ez a látogatás”, „a kis herceg”, „ott”, „egy sor teli palack”, „egy sor üres palack” stb..

A TVe *predikatív* organizációjának elemei: „lakott”, „nagyon rövid ideig tartott”, „nagyon elszomorította”, „találta” stb.]

kompozicionális vs *texturális*:

egy jelkomplexus vehikulumának elemei között feltételezett hierarchikus relációk szervezetsége vs az ezek között az elemek (illetőleg tetszőleges nagyságrendű hierarchiáik) között feltételezett hasonlósági vagy azonossági relációk (ismétlődések) szervezetsége.¹⁸

[A TVe *kompozicionális* organizációját az jellemzi, hogy

- abban a szövegmondatok kérdés-felelet párokat alkotnak;
- a kérdés-felelet párok egyelemű tömböt (lásd [11] és [12]), illetőleg többelemű tömböt (lásd [04]–[09]) alkotnak;
- egy szövegmondat (a [10]) e két tömb összekapcsolására szolgál;

¹⁷ Ennek az organizációpárnak az elnevezése is különféle változásokon ment át itt bevezetett elnevezését közvetlenül megelőzően *szignifikációs* vs *predikatív*-nak neveztem, a 'szignifikáció' megjelölést a (kontextuális) 'referenciális' és a (rendszerszerű) 'denotatív' megjelölések összefoglaló nevéként használva — ez azonban nem volt szerencsés, mert a 'szignifikáció' a teljes jelölő-jelölt viszony létrejötté folyamatának az elnevezésére is szolgál.

A koreferenciális organizáció vizsgálatához lásd Petőfi 1993.Hb.

¹⁸ A kompozicionális és texturális organizációra számos illusztratív példa található Petőfi–Benkes 1992.Ha-ban.

- a [01]–[03] szövegmondatok a dialógusrészt bevezető, a [13]–[14] szövegmondatok a dialógusrészt befejező tömböt alkotnak;
- a fenti módon létrejövő kompozíciót, végül a [00] vehikulum elem dominálja.

A TVe *texturális* organizációját többek között az jellemzi, hogy abban többé-kevésbé azonos formai felépítésű kérdés-felelt párok ismétlődnek.]

Ezek az organizációpárok egyrészt nem függetlenek egymástól, másrészt nem vonatkoztatathatók egy jelkomplexus valamennyi összetevőjére, vagy ha igen, nem azonos módon. Ezzel a kérdéssel itt nem kívánok részletesebben foglalkozni, csupán a függőséggel kapcsolatban jegyzem meg a következőket: az első két organizációpár elemeiből létrehozhatjuk valamennyi lehetséges domináns kombinációt (azaz: manifesztált–konfigurációs, manifesztált–relációs, kiegészített–konfigurációs és kiegészített–relációs), és valamennyire vonatkozóan értelmezhetjük a második két organizációpár elemei által megnevezett organizációkat — ahogy ezt a fenti példákkal is megpróbáltam megvilágítani.

2.2.3. A jelkomplexusok kompozicionális organizációjának szintjeiről és egységeiről

Az organizáció-típusok között kitüntetett szerepet játszik a *kompozicionális organizáció*, mert a jelkomplexusok felépítettségének alapját képező (jelrendszertípustól független) *szintek és egységek* erre vonatkoztatva kerülnek bevezetésre. Ezekkel a szintekkel (és egységekkel) kapcsolatban itt csupán a következő megkülönböztetésekre kívánok rámutatni (a jelrendszerhez nem kötött egység-elnevezéseket — *kontextuálisan* adott — természetes nyelvi példákra vonatkozóan szemléltetve):¹⁹

makroszint:

elemi egysége az elsőfokú makroegység

(például írott/nyomatott szövegekben a szerző által mondatzáró-írásjelekként értelmezett írásjelekkel elkülönített szövegmondatok — a TVe-ben a [00]–[14] egységek; hogy milyen írásjelek milyen körülmények között tekintendők szövegmondat-záróknak, az pontosan definiálandó (lásd például a [04], [06], [08] és [11] szövegmondatokban előforduló kérdőjeleket));

komplex egységei az elsőfokú makroegységekből illetőleg az ezek tömbjeiből feltételezetten létrejövő tömbök, azaz a másod, harmad, n-ed fokú makroegységek (például a szövegmondatokból feltételezetten létrejövő szintaktikai, szemantikai (nyomdatechnikai?) 'elemi tömbök', valamint az ezekből különböző lépésekben feltételezetten létrejövő 'nagyobb egység'-ek — a TVe-ben ilyenek a fentiekben a kompozicionális organizációval kapcsolatban tárgyalt makroegységek);

mezoszint [= középszint]:

elemi egysége az elsőfokú mezoegység

(például írott/nyomatott szövegekben a szóalakok — a TVe-ben az „a”, „kis”, „herceg”, „12”, „a”, „következő”, „bolygón”, „az”, „iszákos”, „lakott” stb.);

¹⁹ A kompozicionális organizáció szintjeinek és egységeinek egy-egy szöveg egészére kiterjedő analitikus elemzéséhez lásd Petőfi–Vass 1993.Ha, 1993.Hb és 1994.Ha.

komplex egységei az elsőfokú mezoegységekből illetőleg az ezek tömbjeiből létrejövő tömbök, azaz a *másod, harmad, n-ed fokú mezoegységek*

(például a szóalakokból létrejövő szintagmák, valamint az ezekből létrejövő tagmondatok illetőleg tagmondattömbök, az elsőfokú makroegység szintjét közvetlenül megelőző szintig — a TVe-ben például az „ez a látogatás”, „nagyon rövid”, „nagyon rövid ideig”, „nagyon rövid ideig tartott”, „ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott”, „nagyon elszomorította”, „a kis herceget”, „nagyon elszomorította a kis herceget” stb. egységek);

mikroszint:

elemi egysége az *elsőfokú mikroegység*

(szövegekre vonatkozóan például egyrészt a szóalakokban egymástól elkülöníthető tömorfémák, valamint képzők és toldalékmorfémák a magyar nyelvben, másrészt a hangok/betűk — a TVe-ben egyrészt a „következ-”, „-ő”, „bolygó-”, „-n”, „lak-”, „-ott”, „látogat-”, „-ás”, „nagy-”, „-on”, „idő-”, „-ig” stb. elemek, másrészt valamennyi önálló hang/betű);

komplex egységei az elsőfokú mikroegységekből létrejövő *másod, harmad, n-ed fokú mikroegységek*

(szövegekre vonatkozóan például egyrészt a szóalakok különféle komplexitású grammatikai összetevői a magyar nyelvben, másrészt a szótagok és szótagkombinációk; mindkettő az elsőfokú mezoegység szintjét közvetlenül megelőző szintig — a TVe-ben komplex grammatikai összetevőknek tekinthető például az „elszomorította” szóalak „-otta” összetevője, a „felejtsek” szóalak „-sek” összetevője, a „hallgatásba” szóalak „hallgatás-” összetevője stb.; a TVe hangjaiból/betűiből szótagok az ismert módon képezhetők);

szubmikroszint [= *mikroszint alatti szint*]:

elemi egysége az *elsőfokú szubmikroegység*

(szövegekre vonatkozóan például a fonológiai megkülönböztető jegyek);

komplex egységei az elsőfokú szubmikroegységekből létrejövő *szubmikroegység-konfigurációk*

(szövegekre vonatkozóan például a fonológiai megkülönböztetőjegyeknek egy adott nyelv hangjaiként realizált konfigurációi — a TVe-ben a magyar nyelv hangjaiéi).

Ezekkel a szintekkel, illetőleg egységeikkel kapcsolatban is különbséget kell tenni rendszerszerű és kontextuális értelmezésük között.

A *rendszereszerű* értelmezés esetében egyrészt azt kell vizsgálni, hogy az adott jelrendszerben mi felel meg az absztrakt elnevezésű szinteknek és egységeiknek, másrészt pedig azt, hogy az adott rendszerben mi tekinthető a legmagasabb fokú egységnek (például, hogy a magyar nyelv rendszerében lehet-e 'rendszereszerű' másod- és/vagy harmad-fokú makroegységeket/mondattömböket definiálni, és ha igen, hogyan). Ennek a vizsgálatnak az eredménye teheti egyértelművé a szigorú értelemben vett nyelvészet autonóm területének a határait, illetőleg jelölheti ki annak helyét a szemiotikai textológia szövegnyelvészeti komponensén belül.

[A Tve-vel kapcsolatban ebből a szempontból többek között azt kell vizsgálni, hogy melyik kompozicionális makroegysége tekinthető rendszerszerű mondat-tömbnek. Az én véleményem szerint nem tekinthető annak például a [01]+[02], mert nem kapcsolja őket egymáshoz explicit nyelvi összekötő elem.]

A *kontextuális* értelmezés esetében mindenkor az adott 'teljes dominánsan verbális kommunikátum'-ot jelöli a 'szöveg' terminus, függetlenül attól, hogy annak milyen szintű rendszerszerű egység feleltethető meg (illetőleg, hogy megfeleltethető-e neki rendszerszerű egység egyáltalán). Azaz a szövegfogalom a rendszerszerű szintek és egységek szempontjából nézve 'funkcionális' és nem 'egyszer-smindenkorra meghatározott'. Ennek következtében hasonló a helyzet a szövegek bizonyos szintű kompozícióegységeinek a fogalmával is.

3. A szemiotikai-textológiai interpretációk típusairól és az ezek végrehajtására szolgáló bázisokról

A dominánsan verbális szövegek fizikai megjelenési formája [= vehikuluma] és a befogadók (interpretátorok), azokkal való interakciójának egyértelmű elemezhetősége (vezérelhetősége) érdekében definiálni kell a kommunikátumok megközelítéseinek lehetséges módjait és az interpretációk lehetséges típusait. Én itt csak az interpretáció-típusokkal kívánok foglalkozni,²⁰ érintve röviden az interpretációk végrehajtása során felhasználásra kerülő úgynevezett bázisok létrehozásának a lehetőségeit is.

3.1. A szemiotikai-textológiai interpretációk típusairól

Az analitikus kommunikátum-megközelítésnek, más szóval az interpretációnak a típusaival kapcsolatban a szemiotikai textológia a következő 'interpretációpárok'-at különbözteti meg:²¹

természetes vs elméleti:

úgynevezett 'természetes befogadói szituációban' létrehozott (intuitív, nem egy interpretációelmélet által előírt utasítás 'algorithmikus lépései'-t követő) interpretáció vs egy interpretációelmélet utasításait követő;

²⁰ A kommunikátumok megközelítésmódjaihoz, különösen pedig az úgynevezett kreatív–produktív szövegmegközelítéshez lásd Petőfi–Bácsi–Benkes–Vass 1993.Ha, Petőfi–Bácsi–Benkes–Békési–Vass 1994.Ha, Petőfi–Benkes 1992.Ha, valamint az ezek bibliográfiái tájékoztatóiban található további bibliográfiai utalásokat.

²¹ Ezek az interpretációtípus-megkülönböztetések elsősorban egy interpretátor kommunikátum-centrikus interpretációjára irányulnak és például nem a kommunikátum-alkotó feltételezett intenciója és az általa (ennek az intenciónak az alapján) létrehozott kommunikátum viszonyának az interpretációjára. Ehhez a viszonyhoz lásd többek között Petőfi–Olivi 1988.Ga és 1989.Ea.

értelmező (más szóval: *explicatív*) vs *értékelő* (más szóval: *evaluatív*):
egy vehikulumhoz valamennyi jelkomplexus-összetevőt (vagy azok közül csak valamelyeket) hozzárendelő interpretáció vs a hozzárendelt összetevőket valamilyen (stilisztikai, poétikai, szociális, morális, ideológiai, vallási stb.) normarendszerre vonatkozóan minősítő;

elsőfokú vs *másodfokú*:

egy adott vehikulumhoz 'közvetlen' (betű szerinti értelemben vett) jelkomplexus-összetevőket hozzárendelő (vagy ezeket az összetevőket értékelő) interpretáció vs 'közvetett' (szimbolikus értelemben vett) jelkomplexus-összetevőket hozzárendelő (vagy ezeket az összetevőket értékelő);²²

leíró (más szóval: *deskriptív*) vs *érvelő* (más szóval: *argumentatív*):

az értelmezést, értékelést csupán bemutató interpretáció vs a bemutatott értelmezést, értékelést megokoló;²³

strukturális vs *procedurális*:

csupán az interpretációfolyamat eredményét bemutató interpretáció vs magát az interpretációfolyamatot (is) bemutató.

E párok között egyértelmű sorrendi relációk állnak fenn. Ezekkel itt nem kívánok foglalkozni, annak kiemelését azonban szükségesnek tartom, hogy az interpretációk között kitüntetett helyet foglal el az 'elméleti elsőfokú leíró strukturális értelmező interpretáció'²⁴. — Én itt elsősorban ennek kérdéseit tárgyalom. — A TVe-vel kapcsolatos eddigi megjegyzéseim is ennek az interpretációnak a körébe tartoznak.

3.2. A szemiotikai textológia keretében használt interpretáció-bázisokról

A különféle interpretációfolyamatok eredményeinek egyértelmű bemutathatósága (leírhatósága) érdekében explicit módon kell reprezentálni tudni az ezekben a folyamatokban szerepet játszó interpretáció-bázisok (tudás-/meggyőződés-, hipotézis-, preferencia- és prediszpozíciórendszerek) valamennyi típusát. A — többek között a bázisok explicit reprezentálásának a feltételeit is biztosítani hivatott — reprezentációs nyelvekkel a következő fejezetben foglalkozom. Itt e bázisok megválasztásának, illetőleg létrehozásának lehetőségeit érintem röviden.

Egy interpretációfolyamat végrehajtásánál alkalmazott bázis megválasztására, illetőleg létrehozására vonatkozóan a következő lehetőségek állnak fenn:

²² Ezekon kívül beszélhetünk még 'parciális másodfokú' (más néven 'figuratív') interpretációról is. A figuratív interpretációhoz egyik korai munkámként lásd Petőfi 1969.Ed, a másodfokú interpretációhoz lásd Petőfi 1991.Hd* és 1992.Eb.

²³ Az argumentatív interpretáció jellege attól függ, hogy az explicatív interpretáció kommunikátum-centrikus, vagy a kommunikátum-alkotó feltételezett intenciójára (is) irányul. Ez utóbbi vonatkozásban beszéltem korábbi munkáimban 'explanatív' interpretációról (ami terminológailag azért nem volt szerencsés, mert egyes nyelvekben nem lehet terminológiai különbséget tenni explicatív és explanatív interpretáció között). — Lásd például Petőfi 1994.Hb* 3.2. alfejezetét.

²⁴ Érdeklődésem középpontjában kezdettől ennek az interpretációtípusnak a vizsgálata állt különösen ami a szövegjelentésre vonatkozó interpretációt illeti. Lásd Dorfmueller-Karpusa-Petőfi (hg.) 1981.Ga, Eikmeyer-Heydrich-Petőfi (eds.) 1980.Ea, Petőfi 1981.Ha, 1989.Eb, 1994.Hb*.

- (a) az interpretátor megpróbálja az interpretálandó szövegre vonatkozóan (filológiai és/vagy más szaktudományos szempontból) adekvátnak tartható bázist a szakirodalom alapján megtalálni, vagy létrehozni/rekonstruálni;
- (b) az interpretátor megpróbálja az egy adott befogadóra vagy befogadócsoportha jellemzőnek tartott bázist a szakirodalom (vagy más források) alapján megtalálni, vagy létrehozni/rekonstruálni;
- (c) az interpretátor megpróbálja empirikusan meghatározni azt a bázist, amivel az a csoport rendelkezik, amelyekre jellemző módon szeretné interpretációját végrehajtani (a kommunikátumelemzést előkészítő kreatív–produktív megközelítés többek között ennek az empirikus meghatározásnak a céljára is szolgál);
- (d) az interpretátor azt a bázist választja interpretációja létrehozásához, amivel az adott kommunikációs-situációban ő mint sajátjával rendelkezik.

A bázisok explicit reprezentálása mind a négy esetben azt a célt szolgálja, hogy azok 'interszjektív módon' hozzáférhetővé váljanak.²⁵

4. A szemiotikai textológia reprezentációs nyelveiről

A reprezentációs nyelvek (reprezentációs rendszerek) fogalma értelmezhető tágabb és szűkebb értelemben. A tágabb értelmezés keretében ilyen nyelvekről/rendszerekről beszélnünk kell a vehikulum-imágóra és a relátum-imágóra vonatkozóan is, amik nyilvánvalóan neuron-konfigurációk reprezentálását kell hogy lehetővé tegyék. A szűkebb értelemben vett reprezentációs nyelvek/rendszerek ezzel szemben kizárólag szemiotikai természetű konfigurációk reprezentálására kell szolgálnak. Itt kizárólag ezekkel az utóbbiakkal foglalkozom.

4.1. A szűkebb értelemben vett reprezentációs nyelvekről általában

Általánosságban azt mondhatjuk: ahhoz, hogy egy kommunikátum interpretációjáról (mint eredményről) interszjektív eszmecserét lehessen folytatni, annak minden releváns elemét explicit formában kell tudni megadni. Más szóval ez azt jelenti, hogy mind a bázisok, mind az Fc és Sc jelkomplexus-összetevők felépítésének a leírásához egyértelmű rereprezentációs nyelvek igénybe vétele szükséges.

²⁵ Az interpretációs-bázisokra és interpretációsmodellekre vonatkozóan lásd: Petőfi 1982.Hb, 1983.Eb, 1987.Ea, 1988.Ga, 1989.Ea, 1989.Ed, 1992.Ea, 1993.He, Petőfi-Rieser 1974.Ga.

A *kizárólag verbális* elemekből felépülő kommunikátumok *figura* [= \mathcal{FO}] összetevőjére vonatkozóan reprezentációs nyelv funkcióját töltheti be például a megfelelő (prozódiai, metrikai–ritmikai) járulékos elemekkel kiegészített nemzetközi fonetikai ábécé; a *komplexebb médiumú* kommunikátumok *figura* összetevőjére vonatkozóan ilyen nyelvek még kidolgozásra várnak.²⁶

A *kizárólag verbális* elemekből felépülő kommunikátumok *notáció* [= \mathbf{N} összetevőjére vonatkozóan (a sensussal kapcsolatban azonban egyelőre csupán a dictumot figyelembe véve!) reprezentációs nyelv funkcióját töltheti be például egy logikai kalkulus mintájára felépített báziskomponenssel rendelkező kanonikus nyelv; a *komplexebb médiumú* kommunikátumok *notáció* (illetőleg azzal analóg) összetevőjére vonatkozóan ilyen nyelvek még kidolgozásra várnak.²⁷

Eldöntendő továbbá, hogy a *relátum-imágó* (globális) analóg összetevőjére [= \mathbf{R}] vonatkozóan célszerű-e egy — a vehikulum *figura* összetevőjével analóg — (nem verbális nyelvi–szemiotikai!) 'figura'-összetevőt is értelmezni és megkísérelni egy arra vonatkozó reprezentációs nyelvet (reprezentációs rendszert) kidolgozni, vagy elegendő az \mathbf{R} 'nyelvi–szemiotikai megközelítése' céljára szolgáló \mathfrak{R} \square reprezentálása, ami a fent említett kanonikus nyelv alkalmazásával megoldható.²⁸

Szigorú (formai és szemantikai) követelményeknek eleget tevő reprezentációs nyelvek alkalmazása természetesen elsősorban a tudományos igénnyel létrehozott szemiotikai–textológiai munkáktól várható el. Minden textológiai elemzéstől megkövetelendő azonban, hogy azokban egyértelműen meghatározott fogalmakat alkalmazzanak.

4.2. Egy (metrikai–ritmikai prozódiai) fonetikai reprezentációs nyelvről

Mind a vers- és prózaszövegek elemzése, mind az úgynevezett konverzáció-elemzés megkívánja a *vehikulum-imágók figura összetevőjének* optimális teljességű reprezentálását. Ez egy olyan reprezentációs rendszerrel valósítható meg, amely egy fonetikai reprezentációs nyelvből és egy metanyelvi kategóriaegyüttesből áll.

Egy *fonetikai reprezentációs nyelv* általában a következő összetevőkből áll:

- az adott nyelvre vonatkozó nemzetközi fonetikai ábc-ből;
- a különböző hangsúly-, hangmagasság-, hanglejtés- és szünettípusok jelölésére alkalmas szimbólumokból; végül
- a versek metrikai–ritmikai szerkezete jelölésére alkalmas szimbólumokból.²⁹

²⁶ A 'figura'-összetevő reprezentálásához lásd Petőfi 1991.Hd*, Petőfi–Vass 1993.Ha és 1993.Hb, valamint Wacha Imrének a *Szemiotikai szövegtan* 6-ban közölt tanulmányát.

²⁷ A logikai kalkulusok és a természetes nyelvek reprezentálására szolgálni tudó kanonikus nyelvek viszonyához általában lásd: Petőfi 1975.Eb, 1977.Ge, 1980.Ga, 1994.Hb*, Petőfi (ed.) 1978.Ea.

²⁸ Ami egy nem verbális nyelvi–szemiotikai *figura* esetleges bevezetését illeti, arra vonatkozóan érdemes fontolóra venni azt a hasonlóságot, ami egy ilyen *figura* és például egy comics vehikulum-imágója részét képező *figura* között fennáll(hat).

²⁹ Egy fonetikai reprezentációs nyelv alkalmazásához lásd Petőfi–Vass 1993.Ha és 1993.Hb (további bibliográfiai utalásokkal Kecskés András verstani műveire), valamint Wacha Imre tanulmányát a *Szemiotikai szövegtan* 6-ban.

Egy *metanyelvi kategóriaegyüttes* (és egy esetleg azt kiegészítő *reprezentációs rendszer*) általában a kommunikátorok olyan nem verbális — paralingvisztikai, kinezikai és proxemikai magatartáselemeinek a jelölésére/reprezentálására szolgál, amelyek a kommunikátumok megértése (explikatív interpretálása) szempontjából relevánsnak látszanak.

A fonetikai reprezentációs nyelvek optimális felépítésére vonatkozóan nagyobb mértékű egyetértés tapasztalható a kutatók részéről, mint a metanyelvi kategóriaegyüttesek, illetőleg reprezentációs rendszerek felépítésére vonatkozóan. (Ez utóbbiakkal kapcsolatban célszerű azt is megjegyezni, hogy alkalmazásukat ikonikus kommunikátumok — például comics-ok — vehikuluma figura-összetevőjének a reprezentálása is megkívánja.)

4.3. Egy (logikai kalkulussal analóg) kanonikus szintaktikai–szemantikai–pragmatikai reprezentációs nyelvről

A továbbiakban arról a kanonikus nyelvről kívánok vázlatos képet nyújtani, amelynek a *vehikulum-imágók notáció összetevőjének* a reprezentálására vonatkozó alkalmazását a szemiotikai-textológiai explikatív interpretációk létrehozásakor célszerűnek tartom.³⁰

4.3.1. A kanonikus nyelv felépítéséről általában

A *kanonikus nyelv* [= Γ] a következő szabályrendszereket kell tartalmazza.³¹

$$\Gamma = \langle \Lambda, \Delta, \Omega, \rangle$$

ahol

Λ : a relációs reprezentációk nyelvének a szimbóluma,

Δ : a sensusspecifikus transzformációk szabályrendszerének a szimbóluma,

Ω : a formációs-specifikus transzformációk szabályrendszerének a szimbóluma,

Az egymással összhangban elvégzendő transzformációk feladata a manifestált konfigurációs organizáció létrehozása.

³⁰ 1970 és 1980 között szövegtani kutatásom elsősorban egy megfelelő reprezentációs nyelv (egy megfelelő szabályrendszer) létrehozására irányult. A fő kérdés egy olyan reprezentációs nyelv létrehozása volt, amely egyrészt kellőképpen motivált a természetes nyelvi (grammatikai) struktúrák szempontjából, másrészt maximális lehetőséget nyújt a reprezentációk — tetszésszerű módokon átrendezhető — elemi egységekre bontására. Az erre a nyelvre vonatkozó összefoglaló jellegű tanulmányokként lásd Petőfi 1976/77.Hc, 1980.Eb, 1980.Ec, 1982.Ea és 1982.Eb, az egyes aspektusai vizsgálatára irányuló kutatómunka eredményeinek bemutatásához pedig a Bibliográfia II. részében felsorolt köteteket.

³¹ A szabályrendszerek típusainak itt bemutatott formáját első ízben Petőfi 1991.Id-ben tárgyaltam.

A kanonikus nyelv 'mag'-ját a relációs reprezentációk nyelve [= Λ] képezi, amely a következő összetevőket tartalmazza:

$$\Lambda = \langle \Psi, \Theta, \Xi \rangle$$

ahol

- Ψ : a kategoriális szabályok rendszerének a szimbóluma,
- Θ : az úgynevezett thesaurusnak a szimbóluma,
- Ξ : a szemantikai explikálás szabályrendszerének a szimbóluma.

A kanonikus nyelvet tehát a következő öt összetevő alkotja:

- a kategoriális szabályok rendszere,
- a thesaurus,
- a szemantikai explikálás szabályainak a rendszere,
- a sensusspecifikus transzformációs szabályok rendszere,
- a formációs specifikus transzformációs szabályok rendszere.

A következőkben ezzel az öt összetevővel foglalkozom röviden, jellemezve funkciójukat és bemutatva globális felépítésüket.

4.3.2. A kategoriális szabályok rendszeréről

A kategoriális szabályok rendszerének [= Ψ] az a funkciója, hogy 'vezérelje' annak a 'relációs reprezentáció'-nak a létrehozását, ami egy adott vehikulumhoz egy adott interpretátor véleménye szerint hozzárendelhető.

Ez a vezérlés nem egy deduktív értelemben vett generálás, hanem egy olyan thesauruselemekből felépülő háló létrehozásának az irányítása, amely technikai szempontból bármely hálóelemből kiindulva létrehozható, architektonikai szempontból pedig az interpretált vehikulum mind formai, mind nyelvi–szemantikai felépítése explicit hordozójának tekinthető.

Azok az *alapstruktúrák*, amikkel ez a szabályrendszer operál 'funktork + argumentum(i)' struktúrák, amelyek a globális (a), illetőleg specifikus (b) általános formulával adhatók meg:

$$\begin{array}{l} \text{(a):} \\ \text{(b):} \end{array} \left[\begin{array}{c} \left[\begin{array}{c} Q_1 \\ \vdots \\ Q_n \end{array} \right] \left(\left[\begin{array}{c} [F_d] \\ F \end{array} \right] \{A\} \right) \end{array} \right] \{r_1:x_1, r_2:x_2, \dots, r_n:x_n\}$$

Az ezekben a formulákban használt szimbólumok értelmezése a következő:³²

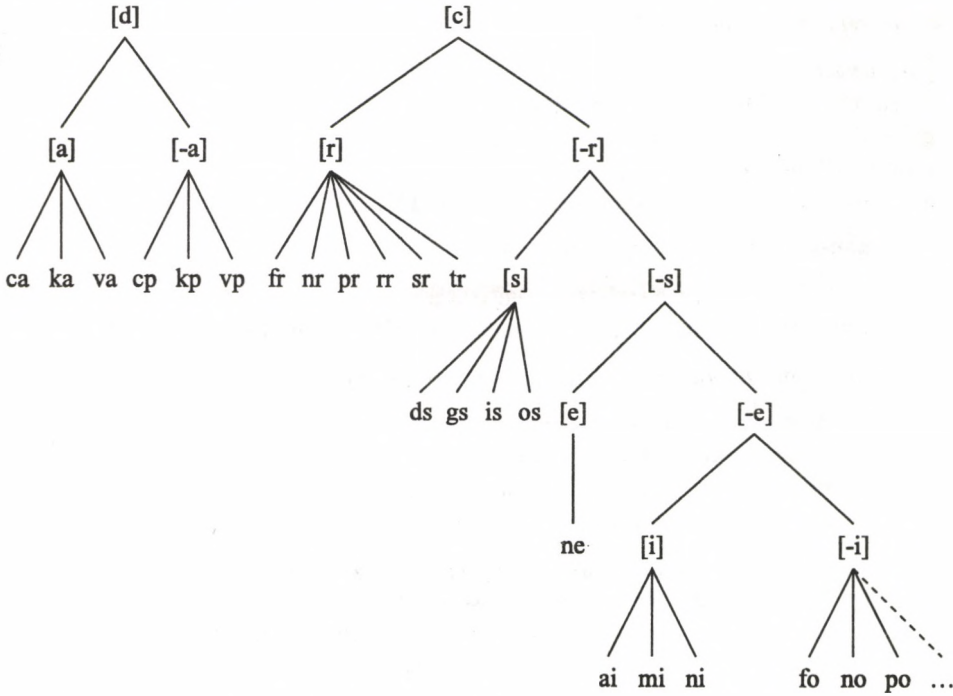
- [] : a funktorokat magába foglaló zárójel;
- () : a nem kötelező összetevőket magába foglaló zárójel;
- | | : az alternatív összetevőket magába foglaló zárójel;
- { } : az argumentum-konfigurációt magába foglaló zárójel;

³² E formula értelmezéséhez lásd Heydrich–Petőfi 1983.Ea, Petőfi 1984.Ga, valamint Petőfi 1993.Ea.

- F : az úgynevezett *alapfunktorkat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben alapfunktorkat funkcióját tölthetik be a főnevek, igék és kötőszavak kanonikus megfelelői;
- A : az úgynevezett *argumentum-konfigurációkat* helyettesítő szimbólum;
- M : az úgynevezett *modifikátorokat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben modifikátorok funkcióját tölthetik be olyan szavak kanonikus megfelelői, mint „nagyon”, „pontosan” stb.;
- Ql : az úgynevezett *minőségindikátorokat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben minőségindikátorok funkcióját tölthetik be olyan szavak kanonikus megfelelői, mint „zöld”, „hideg”, „lassú”, „gyors” stb.;
- Qn : az úgynevezett *mennyiségindikátorokat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben mennyiségindikátorok funkcióját tölthetik be a számok, valamint olyan szavak/kifejezések kanonikus megfelelői, mint „néhány”, „(egy) kevés” stb.;
- F_m : az úgynevezett *mértékfunktorkat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben mértékfunktorkat funkcióját tölthetik be az olyan főnevek, illetőleg technikai mértékegységet jelölő kifejezések kanonikus megfelelői, mint „darab”, „tucat”, „liter”, „km”, „km/h” stb.;
- F_d : az úgynevezett *dimenziófunktorkat* helyettesítő szimbólum; ebben a kanonikus nyelvben dimenziófunktorkat funkcióját tölthetik be az olyan főnevek kanonikus megfelelői, mint „darabszám”, „súly”, „térfogat”, „sebesség” stb.;
- r_i : az úgynevezett *argumentumszerep-indikátorokat* helyettesítő szimbólum;
- x_i : magukat az *argumentumokat* helyettesítő szimbólum.

Az *argumentumszerep-indikátorok* bizonyos értelemben a Fillmore-i 'mély-esetek' általánosításai. Az ebben a kanonikus nyelvben használt igei argumentumszerep-indikátorokról [= r_i] az 1. diagram és a hozzácsatolt szimbólumértelmezések, illetőleg példamondatok adnak képet.³³ (Ezekon kívül vannak más argumentumszerep-indikátorok is, ezekről — amikor erre megfelelő alkalom adódik — a későbbiekben teszünk említést.)

³³ Az argumentumszerep-indikátorok első vázlatos leírásához lásd Heydrich tanulmányát Biasci-Fritsche (Hg.) 1978-ban (e kötet bibliográfiai adatai a Bibliográfia II. részében található). Sajnos a *Grundelementen der semantischen Struktur von Texten* című pt-alsorozat IV. kötete, amelynek feladata lett volna e szerepindikátorok tematikájának tárgyalása, nem készült el. Az itt bemutatott szerepindikátor-rendszer (és példamondat-lista) képezte az alapját egy 1987 körül megkezdett nagyobb szabású elemző munkának, amelynek során e rendszer alkalmazását 500 német ige összesen kb. 1500 'olvasat'-ának szerepindikátorokkal való reprezentálásán próbáltuk ki. Sajnálatos módon ennek az igekorpusznak a publikálása mind ez ideig nem történt meg.

Az argumentumszerep-indikátorok rendszere

1. diagram

[d] <dominans> [= domináns argumentumszerep]

[a] <agens> [= előidéző]

c: causa [ca = cselekvés előidézője] (1)

k: 'Kasus' [ka = állapot előidézője] (2)

v: 'Vorgang' [va = történes előidézője] (3)

[-a] <non-agens/= participans/> [= résztvevő]

c: causa [cp = cselekvés résztvevője] (4)

k: 'Kasus' [kp = állapot résztvevője] (5)

v: 'Vorgang' [vp = történes résztvevője] (6)

[c] <circumstantialis> [= járulékos argumentumszerep]

[r] <relatio> [= reláció]

f: functio [fr = a funkció relációja] (7)

n: neutralis [nr = egy nem specifikált reláció] (8)

p: pars [pr = a rész relációja] (9)

r: recipiens [rr = a címzett relációja] (10)

s: similis [sr = a hasonlítási alap relációja] (11)

t: tema [tr = a téma relációja] (12)

[-r] <non-relatio> [= nem reláció]

[s]<situatio> [= szituáció]

d: directio [ds = az irány szituációja] (13)

g: 'goal' [gs = az (elért) cél szituációja] (14)

i: intervallum [is = az 'átmenet' szituációja] (15)

o: origo [os = a kiindulás szituációja] (16)

[-s] <non-situatio> [= nem-szituáció]

[e] <effectum> [= létrehozott (entitás)]

n: neutralis [ne = egy nem specifikált létrehozott (entitás)] (17)

[-e] <non-effectum> [nem létrehozott (entitás)]

[i] <instrumentum> [= eszköz]

a: affectum [ai = involvált eszköz] (18)

m: materia [mi = anyag mint eszköz] (19)

n: neutralis [ni = egy nem specifikált eszköz] (20)

[-i] <non-instrumentum/> [= nem-eszköz (objektuml)]

f: functionalis [fo = funkcionális objektum] (21)

n: neutralis [no = egy nem specifikált objektum] (22)

p: pars [po = részobjektum] (23)

Ezeknek a betűszimbólumoknak a kiválasztása azon az alapon történt, hogy a betűpároknak sem első, sem második elemeként ne forduljanak elő azonos betűk, s a párok bizonyos 'mnemotechnikai rendszer'-t alkossanak. Ennek érdekében kerültek az elnevezésekben itt-ott a latin szavak közé német vagy angol szavak is. A 'neutrális' minősítést tartalmazó argumentumszerep-indikátorból — ha szükségesnek látszik — leválaszthatók a többiekhez hasonló módon specifikált indikátorok. Az egyes indikátorelnevezések mögött zárójelben álló számok azokra a példamondatokra [alapstruktúrákra] utalnak, amelyek a szóban forgó indikátor alkalmazásának szemléltetésére szolgálnak. (Ahol egy szerepindikátor előtt az „f-” prefixum található, ez a prefixum azt kívánja kifejezésre juttatni, hogy a szóban forgó argumentumszerep szorosan kapcsolódik a funktorhoz.) A példamondatok [alapstruktúrák] a következők (lásd (1a)).

(1a):

1. [ca: Ludwig] *denkt* [no: über Berta] *nach*
[ca: Ludwig] [no: Bertáról] *gondolkodik*
2. [ka: Ludwig] *liebt* [no: Pflaumenkuchen]
[ka: Ludwig] *szereti* [no: szilváspitét]
3. [va: Ludwig] *verliebt sich* [no: in Berta]
[va: Ludwig] *beleszeret* [no: Bertába]
4. [cp: Ludwig] *ist* [nr: [Vater von Berta]]
[cp: Ludwig] [nr: [Berta apja]]
5. [kp: Ludwig] *ist* [f-no: ein Gauner]
[kp: Ludwig] [f-no: egy szélhámos]

6. [vp: Der Stein] *fällt* [os: vom Dach] [is: durch das Schiebedach] [gs: ins Auto]
[vp: A kö] *esik* [os: a tetőről] [is: a tető-tolóablakon keresztül] [gs: az autóbaj]
7. [ca: Ludwig] *zeichnet* [fr: als Verfasser]
[ca: Ludwig] *jegyzi* [fr: mint szerző]
8. [kp: Berta] *ist* [nr: [eine Tante von Ludwig]
[kp: Berta] [nr: [Ludwig nagynénje]]
9. [vp: Der Mantel] *hängt* [pr: am Aufhänger]
[vp: A kabát] *függ* [pr: az akasztóján]
10. [ca: Berta] *wünscht* [rr: Ludwig] [no: die Krätze]
[ca: Berta] *kívánja* [rr: Ludwignak] [no: a rühösséget]
11. [kp: Berta] *ist größer* [sr: als Ludwig]
[kp: Berta] *nagyobb* [sr: mint Ludwig]
12. [kp: „Der Peitschen-Friedrich”] *ist* [ein Buch [tr: über Nietzsche]]
[kp: „Der Peitschen-Friedrich”] [egy [tr: Nietzsche-ről szóló] könyv]
13. [ca: Ludwig] *wirft* [no: den Käse] [ds: an die Wand]
[ca: Ludwig] *vágja* [no: a sajtot] [ds: a falhoz]
14. [ca: Berta] *sucht* [no: den Käse] [gs: in der Einkaufstasche]
[ca: Berta] *keresi* [no: a sajtot] [gs: a bevásárlószatyorban]
15. [vp: Der Käse] *fliegt* [is: über den Couchtisch]
[vp: A sajt] *repül* [is: a kisasztal felett]
16. [ca: Ludwig] *holt* [no: Gurken] [os: aus dem Topf]
[ca: Ludwig] *hoz* [no: uborkát] [os: az üvegből]
17. [ca: Berta] *braut* [ne: braunes Bier]
[ca: Berta] *főz* [ne: barna sört]
18. [ca: Ludwig] *schneidet* [no: Salami] [ai: mit dem Brieföffner]
[ca: Ludwig] *szeletel* [no: szalámit] [ai: a papírvágókéssel]
19. [ca: Ludwig] *stopft* [no: Söckchen] [mi: mit Nähseide]
[ca: Ludwig] *stoppol* [no: zoknit] [mi: selyemfonállal]
20. [ca: Berta] *annonciert* [ni: in der Tageszeitung]
[ca: Berta] *hirdet* [ni: a napilapban]
21. [cp: Ludwig] *hält* [no: Kaninchen] [fo: als Haustiere]
[cp: Ludwig] *tart* [no: nyulat] [fo: mint háziállatot]
22. [cp: Berta] *trägt* [no: die Einkaufstasche]
[cp: Berta] *hordja* [no: a bevásárlószatyrot]
23. [vp: Ludwig] *fällt* [po: auf den Kopf]
[vp: Ludwig] *esik* [po: a fejére]

Az alapstrukturák *argumentumai* [= x_i] vagy (általános értelemben vett) objektumok, vagy *propozíciómagok*, vagy *propozíciók*. Az előbbiekre úgynevezett *(ko-)referenciaindexek* utalnak, az utóbbiakra *propozíciómag-* illetve *propozícióindexek*. Az indexek kanonikus értelmezését minden esetben külön meg kell adni.

Azokat az alapstrukturákat, amelyekben mind a funktorhely, mind az argumentumhelyek kitöltöttek, *propozíciómagoknak* nevezzük, és a „ p^T_1 ” szimbólummal jelöljük. Ebben a szimbólumban az „i” szubszkriptum a *propozíciómag* sorszámát jelzi, a „ τ ” szuperszkriptum pedig a *propozíciómag* funktorának a szemantikai típusát. A főbb szemantikai típusokhoz lásd (τ), az azokat szemléltető *propozíciómagokhoz* (2).

(τ):		(2):	
c	= kommunikatív	p_i^c	:=: [KOMMUNIKÁL] {ca: x_1 , rr: x_2 , no: x_3 }
m	= modális	p_i^m	:=: [ÁLLÍT] {ca: x_1 , no: x_2 }
w	= világalkotó	p_i^w	:=: [HISZ] {ka: x_1 , no: x_2 }
n	= neutrális	p_i^n	:=: [FŐZ] {ca: x_1 , ne: x_2 }

(A szemléltető példák úgynevezett propozíciomag-funkciók, mert argumentumhelyeik kitöltetlenek.)

A propozíciomagokból egy úgynevezett *propozícióképző alapstruktúra* alkalmazásával elemi propozíciókat hozhatunk létre. Ez az alapstruktúra a következő (lásd (1b)).

(1b): [CASUS EST] {st: t_i , sl: l_i , up: p_i^T },

ahol „CASUS EST” egy elemi propozíciót képző konstans funktor,³⁵ „st” a temporális-specifikáció argumentumszerep, „sl” a lokális-specifikáció argumentumszerep, „up” pedig a temporálisan és lokálisan specifikálandó résztvevő ('unspecified participant' [= nem-specifikált résztvevő]) argumentumszerep jelölője.

Az *elemi propozíciókat* a „ P_i^F ” szimbólummal jelöljük. Ebben a szimbólumban az „i” szubszkriptum a propozíció sorszámát jelzi, az „F” szuperszkriptum pedig a propozíció szemantikai funkciójának a típusát. A főbb szemantikai funkciótípusok a következők:

F :	C	= kommunikatív
	M	= performatív-modális ³⁶
	W	= világalkotó
	D	= deszkriptív

Egy elemi propozíció típusát a szemantikai funkciótípus és a propozíció magját képező alapstruktúra szemantikai típusa együttesen határozzák meg. Egy deszkriptív-neutrális típusú elemi propozícióra (pontosabban propozíció-funkcióra³⁷) példa a következő (lásd (3a)).

(3a): P_i^{Dn} :=: [CASUS EST]{st: t_i , sl: l_i , up: p_i^n }
 p_i^n :=: [FŐZ]{ca: x_1 , ne: x_2 }

Ennek a propozíció-funkciónak az olvasata a következő: 'a t_i időben, az l_i helyen áll fenn az az eset, hogy x_1 (személy) x_2 -t (ételt) főz'.

³⁵ Ennek a funktornak a jelölésére különböző nyelvű publikációkban a „casus est” adott nyelvi megfelelője szókezdő betűből létrehozott szimbólum szolgált (például „it is the case / = iitc/”, vagy „fenn áll az eset / = fáae/”).

³⁶ Ennek a propozíciófunktiónak a jelölésére korábbi munkáimban egy sajátos módon stilizált P-betűt használtam, ami több esetben azt eredményezte, hogy a nyomtatott közleményben a sajátos stilizálás elmaradt és e funkció jelölésére ugyanolyan P-betű jelent meg, mint amilyen magát a propozíciót jelöli. Ennek elkerülése végett a továbbiakban célszerűbbnek tartom a („modális” szó kezdőbetűjének) az M-betűnek a használatát.

³⁷ A 'funkció' terminus itt arra utal, hogy az argumentumhelyek nem mindegyike van konstans argumentummal kitöltve — azaz ez a funkció nem tévesztendő össze a 'szemantikai funkció'-nak nevezett funkcióval!

Az elemi propozíciókból úgynevezett *konnektív alapstruktúrák* alkalmazásával komplex propozíciókat hozhatunk létre. Ilyen konnektív alapstruktúra például az ET / = És / funktort tartalmazó (lásd (1c)).

(1c): [ET] {f-01: P^F_i , f-02: P^F_j }

ahol az „f-01” és „f-02” szimbólumok funktor-specifikus argumentumszerepeket jelölnek. A konnektív alapstruktúrák általában azonos funkciójú propozíciókat kapcsolnak egymáshoz.³⁸

A *komplex propozíciókat* a „ $P^{F\Diamond}_i$ ” szimbólummal jelöljük. Ebben a szimbólumban az „i” szubszkriptum a komplex propozíció sorszámát jelöli, a „ \Diamond ” szuperszkriptum pedig a propozíció komplex voltát. Egy komplex propozícióra (pontosabban propozíció-funkcióra) példa a következő (lásd (3b)).

(3b): $P^{D\Diamond}_k := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t_k, \text{sl: } l_k, \text{up: } p^{\Diamond}_k\}$
 $p^{\Diamond}_k := [\text{ET}]\{\text{f-01: } P^F_i, \text{f-02: } P^F_j\}$
 $P^F_i := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t_i, \text{sl: } l_i, \text{up: } p^n_i\}$
 $p^n_i := [\text{FŐZ}]\{\text{ca: } x_1, \text{ne: } x_2\}$
 $P^F_j := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t_j, \text{sl: } l_j, \text{up: } p^n_j\}$
 $p^n_j := [\text{TAKARÍT}]\{\text{ca: } x_3, \text{no: } x_4\}$

Ennek a komplex propozíciónak a leegyszerűsített olvasata a következő: 'a t_k időben, az l_k helyen áll fenn a P^F_i és P^F_j eset'.

Az elemi propozíciókból, illetőleg komplex propozíciókból úgynevezett *kanonikus atomi szövegek* [= \underline{T}] hozhatók létre. Egy atomi szöveg az interpretálandó szövegvehikulum egy szövegmondata (első fokú makroegysége) interpretációjának explicit kanonikus reprezentációja. Az atomi szövegek adott hierarchiát követő beágyazott propozíció-konfigurációk. E hierarchia globális struktúrája a következőképpen adható meg (lásd (4)).

(4) $\underline{T} := P^{Mm} :: P^{Ww} :: p^{D\tau}$

ahol „::” a beágyazás jele, a „ τ ” szimbólum pedig azt jelöli, hogy egy deszkriptív szemantika-funkciójú propozíció bármely szemantikai típusú funktorral rendelkező propozíció-magot tartalmazhat, amely a maga részéről természetesen meghatározza a további beágyazott propozíciók szemantikai funkcióját! A „W” és „D” szemantikai funkciójú propozíciók komplexek is lehetnek (azaz konnektív struktúrával egymáshoz kapcsolt elemi és/vagy komplex propozíciókat tartalmazhatnak).³⁹

A kanonikus atomi szövegre példaként lássuk a Tve [13]-as szövegmondatához (pontosabban annak az egyszerűsített *[13] változatához) rendelhető atomi szöveget.

³⁸ A konnektív alapstruktúrák tematikájához lásd Fritsche (Hg.) 1981 (e könyv bibliográfiai adata a Bibliográfia II. részében található).

³⁹ A propozíciók és atomi szövegek tematikájához általában lásd Fritsche (Hg.) 1981 és Kayser (Hg.) 1983. (E két könyv bibliográfiai adatai a Bibliográfia II. részében találhatók.) — Ami az atomi szövegek fő összetevőit illeti, az itt említett („Mm”, „Ww” és „D τ ” típusú) propozíciók valamennyiét dominálhatja vagy egy úgynevezett 'evaluatív' vagy egy úgynevezett 'temporális-modifikáló' szemantikai típusú propozíció: az előbbi rendeltetése olyan relációk kifejezésre juttatása, mint például „hasznos, hogy közlöm/hogy hiszem/hogy ez meg ez történik”, az utóbbi pedig olyan relációké, mint például „elkezdett közölni/hinni/történni”. A lehetséges (beágyazás-)konfigurációkhoz lásd Petőfi 1980.Eb és 1982.Ea.

- [13]: A kis herceg meghökkenve szedelőzködött
 *[13]: A kis herceg szedelőzködött

(Az egyszerűsítés itt azt a célt szolgálja, hogy ne kelljen a „meghökkenve” adverbium reprezentálásának a kérdésével külön foglalkozni.)

Az atomi szövegnek beszélhetünk egy *jól formált teljes és egy összevont változáról*. Az előbbihez lásd (4.1)-et, az utóbbihoz (4.2)-t.

(4.1)

- (a) $P^{Mm_0} := [CASUS EST] \{st: t^{Mm_0}, sl: l^{Mm_0}, up: p^{m_0}\}$
 $p^{m_0} := [KÖZÖL] \{ca: IN, rr: OL, no: P^{Ww_0}\}$
 $P^{Ww_0} := [CASUS EST] \{st: t^{Ww_0}, sl: l^{Ww_0}, up: p^{w_0}\}$
 $p^{w_0} := [TÉNYNEK-TART] \{ka: IN, no: P^{W\Diamond_0}\}$
 $P^{W\Diamond_0} := [CASUS EST] \{st: t^{W\Diamond_0}, sl: l^{W\Diamond_0}, up: p^{\Diamond_0}\}$
 $p^{\Diamond_0} := [ET] \{f-01: P^{Ww_1}, f-02: P^{Ww_2}\}$
- (b1) $P^{Ww_1} := [CASUS EST] \{st: t^{Ww_1}, sl: l^{Ww_1}, up: p^{w_1}\}$
 $p^{w_1} := [PERCIPÁL] \{ka: IN, no: |A kis herceg szedelőzködött|_{ve}\}$
- (b2) $P^{Ww_2} := [CASUS EST] \{st: t^{Ww_2}, sl: l^{Ww_2}, up: p^{w_2}\}$
 $p^{w_2} := [FELTÉTELEZ] \{ca: IN, no: P^{D\Diamond_0}\}$
 $P^{D\Diamond_0} := [CASUS EST] \{st: t^{D\Diamond_0}, sl: D^{\Diamond_0}, up: p^{\Diamond_1}\}$
 $p^{\Diamond_1} := [ET] \{f-01: P^{Dn_1}, f-02: P^{Dw_1}, f-03: P^{Dc_0}\}$
- (c1) $P^{Dn_1} := [CASUS EST] \{st: t^{Dn_1}, sl: l^{Dn_1}, up: p^{n_1}\}$
 $p^{n_1} := [SZEDELŐZKÖDIK] \{va: o01\}$
- (c2) $P^{Dw_1} := [CASUS EST] \{st: t^{Dw_1}, sl: l^{Dw_1}, up: p^{w_3}\}$
 $p^{w_3} := [TUD] \{ka: NA, no: P^{Dn_1}\}$
- (c3) $P^{Dc_0} := [CASUS EST] \{st: t^{Dc_0}, sl: l^{Dc_0}, up: p^{c_0}\}$
 $p^{c_0} := [kommunikál] \{ca: NA, no: „P^{Mm_1}”\}$
- (d) $P^{Mm_1} := [CASUS EST] \{st: t^{Mm_1}, sl: l^{Mm_1}, up: p^{m_1}\}$
 $p^{m_1} := [közöl] \{ca: NA, no: P^{Ww_3}\}$
 $P^{Ww_3} := [CASUS EST] \{st: t^{Ww_3}, sl: l^{Ww_3}, up: p^{w_4}\}$
 $p^{w_4} := [tud] \{ka: NA, no: P^{Dn_1}\}$
 $P^{Dn_1} := [CASUS EST] \{st: t^{Dn_1}, sl: l^{Dn_1}, up: p^{n_1}\}$
 $p^{n_1} := [szedelőzködik] \{va: o01\}$

Megjegyzések:

– Ez a reprezentáció egyrészt abban az értelemben nem teljes, hogy nem tartalmazza sem a temporális, sem a lokális specifikációk egymáshoz való viszonyának a reprezentációját, sem az úgynevezett referenciaindexek jólformált értelmezését; ami ez utóbbiakat illeti: „IN” az interpretátorra utal, „OL” az adott interpretáció olvasójára, „NA” az adott szövegmondat narrátorára, „o01” a kis hercegre, „|...|_{ve}” a szóban forgó vehikulumra. Másrészt abban az értelemben sem teljes,

hogy (d) része nem tartalmazza a fizikai manifesztáció (a felszíni struktúra) létrehozását vezérlő transzformáció-instrukciókat. (Nyilvánvaló, hogy a felszíni struktúra létrehozása szempontjából csupán a (d) rész releváns!)

– A reprezentáció olvasatának globális struktúrája (a temporális és lokális specifikációk mellőzésével, illetőleg nem reprezentált relációik implicit figyelembe vételével) a következő:

- (a): én az interpretátor közlöm veled, ennek az interpretációnak az olvasójával, hogy ténynek tartom (azt a két dolgot), hogy
 (b1): percipiálok „A kis herceg szedelőzködött” vehikulumot
 (b2): feltételezem (azt a három dolgot), hogy
 (c1): a kis herceg szedelőzködött +
 (c2): a narrátor tudta, hogy a kis herceg szedelőzködött +
 (c3): a narrátor azt kommunikálta, hogy
 (d): én a narrátor közlöm veled, hogy tudom, hogy a kis herceg szedelőzködött⁴⁰

– A fenti olvasat elemzése alapján arra következtetésre juthatunk, hogy ez a struktúra valamennyi szövegmondat interpretálására vonatkozóan azonos, ami változik az a (b1)–(d) 'tartalma'. A (4.1) reprezentáció 'leegyszerűsítése' érdekében megkísérelhetjük ezt a tartalmat egy összevont reprezentációban kifejezésre juttatni a következő megfontolások alapján:

a (b1) összetevőt nem kell minden szövegmondatra vonatkozóan külön megadnunk, hiszen az az interpretálandó vehikulum vizuális és/vagy akusztikus imágójának a reprezentációjával (ami a teljes interpretáció reprezentációjának minden esetben szerves részét kell képezze!) hivatkozási alapként explicit módon adva van;

ha a (c1)–(c2) összetevőkre vonatkozó információkat be tudjuk valamilyen módon építeni a (d)-be úgy, hogy ezek az összetevők egyértelműen rekonstruálhatók legyenek, elegendő a (kizárólag a (c3)-ra vonatkozó (b2)) + (c3) + (információkkal kiegészített (d)) konfigurációt reprezentálni.

Ezeknek a megfontolásoknak a figyelembe vételével hozhatjuk létre a (4.1) reprezentáció összevont (4.2) változatát.⁴¹

⁴⁰ A (d) egyértelmű olvasata érdekében annak három részéhez („közlöm /= a továbbiakban: k/”, „tudom /= t/” és „szedelőzködött/= sz/” külön feltételezéseket kell rendelni. Előfordulhat ugyanis, hogy a kis herceg valóban szedelőzködött + hogy a narrátor valóban tudja, hogy a kis herceg szedelőzködött + hogy a narrátor valóban közli, hogy tudja, hogy a kis herceg szedelőzködött; más szóval: hogy „sz” egy tény, hogy a narrátor az „sz” tényt 'felveszi' a „t” világába, a „t + sz” tényt pedig a „k” világába. (Ezekre az esetekre vonatkozóan korábbi munkáimban a 'res translata' /= transferált tényállás/ terminust alkalmaztam.) Előfordulhat azonban az is, hogy az „sz” ugyan nem tény, de a narrátor úgy tudja, hogy tény, amiért 'felveszi' „t” világába, s a „t + sz”-et pedig a „k” világába. (Erre az esetre vonatkozóan, arra tuduillik, hogy a narrátor a „t” világában 'hozza létre' az „sz”-et a 'res creata' /kreált tényállás/ terminust alkalmaztam.) Az első esetet az „A \Leftarrow B” szimbólummal (olvasata: B felvételük A-ba), a másodikat az „A \Rightarrow B” szimbólummal (olvasata A hozza létre B-t) jelölhetjük. Ehhez a tematikához lásd például Petőfi 1981.Gc és 1984.Eb.

⁴¹ Ebben a reprezentációban a (4.1)-gyel való összehasonlíthatósága kedvéért meghagytam az abban használt szubszkriptumokat — természetesen, ha csupán összevont reprezentációkkal dolgozunk, a szubszkriptumokat ennek keretében határozzuk meg. A szubszkriptumok alkalmazásának alapelvei a következők: az egyes propozíciómag-, illetőleg propozíció-típusokhoz tartozó indexeket az adott típuson belül 0-tól n-ig úgy kell szubszkriptumokkal ellátni, hogy az indexek egymástól egyértelműen megkülönböztethetők legyenek; a propozícióalkotó-alapstruktúrák temporális és lokális specifikációját a

(4.2)

$$P^{W_2} := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t^{W_2}, \text{sl: } l^{W_2}, \text{up: } p^{W_2}\}$$

$$p^{W_2} := [\text{FELTÉTELEZ}]\{\text{ca: IN, no: } P^{Dc_0}\}$$

$$* \quad P^{Dc_0} := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t^{Dc_0}, \text{sl: } l^{Dc_0}, \text{up: } p^{c_0}\}$$

$$p^{c_0} := [\text{kommunikál}][\text{ca: NA, no: „}P^{Mm_1}\text{”}]$$

$$* \quad P^{Mm_1} := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t^{Mm_1}, \text{sl: } l^{Mm_1}, \text{up: } p^{m_1}\}$$

$$p^{m_1} := [\text{közöl}][\text{ca: NA, no: } \leftarrow P^{W_3}\}$$

$$** \quad P^{W_3} := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t^{W_3}, \text{sl: } l^{W_3}, \text{up: } p^{W_4}\}$$

$$p^{W_4} := [\text{tud}][\text{ka: NA, no: } \leftarrow P^{Dn_1}\}$$

$$P^{Dn_1} := [\text{CASUS EST}]\{\text{st: } t^{Dn_1}, \text{sl: } l^{Dn_1}, \text{no: } p^{n_1}\}$$

$$p^{n_1} := [\text{szedelőzködik}]\{\text{va: o01}\}$$

Ebben a reprezentációban az egy csillaggal megjelölt összetevők 'feltételezettsége' egyértelműbb, mint a két csillaggal megjelölt összetevőé: Hogy a 'narrátor kommunikált', bizonyítja a könyv létezésének a ténye, valamint az a konvenció, aminek alapján a kommunikációt az adott szövegtípus esetében nem a könyv szerzőjének, hanem egy általa 'bevezetett' narrátornak tulajdonítjuk. Hogy a narrátor 'közöl', azt bizonyos mértékben alátámasztja az adott szövegmondatot záró pont. Végül, hogy a narrátor 'tudja', amit közöl, egy 'mindentudó narrátor' feltételezésén alapszik.

A *kanonikus atomi szövegekből* úgynevezett *makro konnektív alapstruktúrák* alkalmazásával (nem atomi) *kanonikus szövegek* [= $T^{\circ\text{max}}$] hozhatók létre. Minthogy a kanonikus szövegek felépítése analóg a komplex propozíciókéval, ezekkel itt külön nem foglalkozom.

Természetesen ahhoz, hogy a kategoriális szabályok alkalmazásával ne csak formai szempontból jól formált, de szemantikai–pragmatikai szempontból is 'elfogadható' kanonikus szövegeket hozhassunk létre az szükséges, hogy a lexikon az elemi struktúrák egymással való kombinálását vezérlő szelekciós instrukciókat is tartalmazzanak.

Ezek az instrukciók mind a funktorok argumentumokkal való kombinálhatóságára, mind a deskriptív propozíciók világalkotó propozíciókkal való kombinálhatóságára vonatkozó információkat kell hogy tartalmazzanak.

Ezek azok a kategoriális szabályokra vonatkozóan általam legfontosabbnak tartott információk, amelyeknek alapján — úgy gondolom — azok szerkezete többé-kevésbé kielégítő módon megérthető. Befejezésül itt csupán azt szeretném még kifejezésre juttatni, hogy ezeknek a szabályoknak (és általában a kanonikus nyelvnek) a legfőbb funkciója az, hogy világossá tegye mindazokat az aspektusokat, amik a teoretikus explikatív strukturális interpretáció folyamán döntő szerepet játszanak/játszhatnak. A kanonikus nyelvet adott esetben elegendő lehet csupán azokra a vehikulumösszetevőkre alkalmazni, amelyeknek az adott esetben választott interpretációja jelentős mértékben meghatározza a vehikulum egésze interpretációjának a jellegét.

szóban foró propozíció szuper- és szubszkriptumaival kell ellátni. A megfelelő szuper- és szubszkriptumokkal ellátott szimbólumok azt az elsődleges célt szolgálják, hogy egy-egy reprezentációt úgy lehessen összetevőire bontani, hogy ezek a reprezentációk bármikor újra rekonstruálhatók legyenek. A (c1)–(c3) feltételezések rekonstruálhatósága érdekében az érintett propozíció-indexek előtt az előző lábjegyzetben említett nyilatkat használtam fel. (Eddigi munkáimban csaknem kivétel nélkül összevont reprezentációkat alkalmaztam.)

4.3.3. Az úgynevezett thesaurusról

A szemiotikai textológia keretében értelmezett *thesaurus* [= Θ] nem más, mint e diszciplína követelményeit kielégítő szótár- (lexikon- és enciklopédia-) rendszer, amely ideális esetben egy-egy adott L_i természetes nyelvvel kapcsolatban a következő lexikonokat/enciklopédiákat célszerű hogy tartalmazza:

A: a kanonikus nyelv lexikonát;

B: a természetes nyelv – kanonikus nyelv lexikont;

C: egy általános jellegű enciklopédiát, vagy szakenciklopédiák sorozatát.

A:

A *kanonikus nyelv lexikona* az úgynevezett 'primitív kanonikus lexikai elemek'-et tartalmazza, ezek nem 'primitív'-ként talált, hanem 'primitív'-ként deklarált elemek (annak mintájára, ahogy a matematika különféle ágaiban szokás 'alapfogalmakat' — az adott ágon belül nem definiálható elemeket — deklarálni).

A primitív kanonikus lexikai elemek *formailag* olyan a fentiekben tárgyalt funktor+argumentum-konfiguráció struktúrával [= $[F]\{A\}$] rendelkeznek, amelyek funktorai egy külön erre a célra létrehozott mesterséges nyelv elemei, illetőleg egy holt, vagy élő nyelv bizonyos (regulált!) elemei. Ezeknek az elemeknek a szemantikája csak annak a természetes nyelvnek a keretében adható meg, amellyel kapcsolatban felhasználják.

Ez a lexikon szerepelhet önálló lexikonként is, de felfogható bármely természetes nyelv – kanonikus nyelv lexikon szerves részeként is.

B:

A *természetes nyelv – kanonikus nyelv lexikon* globális felépítése analóg a lexikai explikációkat tartalmazó kétnyelvű szótárak felépítésével. Attól eltérő sajátos tulajdonságai a következők:

– a természetes nyelvi elemekhez rendelt explikációk nem definíciók (nem olyan, két irányban alkalmazható implikációk, mint amilyenek a matematika nyelvében találhatóak — például: ha egy geometriai síkidom háromszög, akkor szögeinek összege 180° , illetőleg: ha egy geometriai síkidom szögeinek összege 180° , akkor az háromszög), hanem csupán egyirányú (azaz megfordíthatatlan „ha, akkor.....” struktúrával rendelkező) implikációk;

– a természetes nyelvi elemekhez rendelt explikációk felépítése nem követeli meg, hogy az értelmezendő természetes nyelvi lexikai elemekhez [röviden: explikandumok-hoz] a lexikon közvetlenül olyan értelmező elemkonfigurációkat [röviden: explikánsok-at] rendeljen, amelyek kizárólag kanonikus nyelvi elemeket tartalmazzanak (a közvetlen explikánsok tartalmazhatnak természetes nyelvi elemeket is!); a követelmény az, hogy véges lépésben (az explikánsokban még előforduló természetes nyelvi elemeknek a lexikonban található explikánsaival való helyettesítése útján) valamennyi explikandumhoz kizárólag kanonikus nyelvi elemekből álló explikánsokat lehessen rendelni; ez a követelmény kizárja a cirkularitás lehetőségét;

– mind az explikandumok, mind az explikánsok *formailag* a fentiekben tárgyalt funktor+argumentum-konfiguráció struktúrával [= $[F]\{A\}$] rendelkező (szelkeciós instrukciókat is tartalmazó) elemekből épülnek fel, magának az explikációnak a struktúrája egy atomi vagy nem atomi szöveg struktúrája;

– az, hogy a kanonikus nyelvi elemekként használt regulált természetes nyelvi elemek milyen 'szemantikai értelmet' képviselnek, a lexikonban 'explikatív értékű' mondatpárokkal tehető világossá: minden kanonikus nyelvi elemhez először egy olyan mondatot kell keresnünk, amelyben a szóban forgó kanonikus nyelvi elem funkcióját magára öltő természetes nyelvi elem használata (optimálisan mértékben!) egyértelmű, majd ezt a mondatot meg kell ismételnünk olyan formában, hogy a megismételt mondatban az érintett természetes nyelvi elemet a kanonikus nyelvi elemmé regulált formájával helyettesítjük (ami a természetes nyelvi elemtől vagy írásképeben különbözik, vagy azáltal, hogy ahhoz egy a regulálást kifejezésre juttató járulékos szimbólumot illesztünk);

– ha a természetes nyelvek 'szinte korlátlan parafrázálást lehetővé tevő' tulajdonságát célszerűnek tartjuk a kanonikus nyelvre is kiterjeszteni, a kanonikus lexikai elemekhez úgynevezett 'degenerált (cirkularitást megengedő) explikációk-at' rendelhetünk; ezeket az explikációkat azonban a lexikonban a többi explikációtól egyértelműen meg kell különböztetnünk.

C:

Az *enciklopédia/enciklopédiák* alkalmazásának szükségessége azzal magyarázható, hogy nem csak olyan vehikulumok interpretálásával foglalkozunk (kell foglalkoznunk), amelyek egy létrehozójuk által alkotott (a valóságban fel nem lehető) világfragmentumot juttatnak kifejezésre, hanem olyanokéval is, amelyekhez (többé-kevésbé) 'valós' világfragmentumokat kell relátumként hozzárendelnünk. Ezekben olyan valós személyekről (például Napóleon), helyekről (például Elba szigete), objektumokról (például Napóleon jellegzetes kalapja), eseményekről (például a francia forradalmak) van vagy lehet szó, amelyekre vonatkozóan úgy rendelkezünk az interpretálandó vehikulumtól független ismeretekkel, ahogy a legtöbb vehikulum szavaira vonatkozóan. Célszerű, ha az interpretáció végrehajtásához az ezekre az egyedi entitásokra vonatkozó ismeretek is oly módon állnak rendelkezésünkre, mint a nyelv szavaira vonatkozóak.

Más szóval: célszerű például mindazt, amit egy egy- vagy kétkötetes *általános enciklopédia* tartalmaz, megfelelő formában a thesaurus részévé tenni. E megfelelő forma létrehozásának alapelvei a következők lehetnek:

– a lexikon és az enciklopédia tárgykörét elhatároljuk egymástól oly módon, hogy az előbbibe nem vesszük fel egyedi személyek/helyek/objektumok/események neveit explikandumokként, az utóbbiba pedig csak ezeket vesszük fel;

– az enciklopédia explikánsait ugyanakkor a lexikon explikandumainak a felhasználásával hozzuk létre, és pedig úgy, hogy a lexikon segítségével véges lépésben ezek az explikánsok is kizárólag kanonikus elemeket tartalmazó explikánsokká legyenek átalakíthatók.

Az, amit a fentiekben egy általános enciklopédiával kapcsolatban mondtam, megfelelő áttétellel érvényesíthető a különféle *szaktudományok szakenciklopédiáira* vonatkozóan is.⁴²

⁴² Egy textológiai elmélet részét képező thesaurus (lexikon+enciklopédia) kérdéseire lásd többek között a következő publikációkat: Petőfi 1974.Gd, 1977.Gc, 1977.Gf, 1982.Ec, 1984.Ea, 1985.Ea, Petőfi-Bredemeier (Hg.) 1977.Ga, Heydrich (Hg.) 1981, Neubauer–Petőfi 1981.Ea, 1981.Ga.

Röviden: Az elméleti explikatív interpretáció végrehajtásakor voltaképpen úgy járunk el, mint azokban a természetes esetekben, amelyekben szótárt és enciklopédiákat is igénybe kell vennünk. Minthogy azonban az elmélet előírásai — az interpretáció lépéseinek interszjektív módon követhető végrehajtásához — az alkalmazott elemek jól definiált formáit kívánják meg, a lexikonok/enciklopédiák is eleget kell tegyenek ezeknek a formai követelményeknek.

4.3.4. A szemantikai explikálás szabályairól

A szemantikai explikálással kapcsolatban az alapkérdés az, hogy az explikált vehikulumok kanonikus szövegeitől a következő két lehetséges forma melyikét kívánjuk meg:

– Az egyik lehetséges forma abban áll, hogy a kategoriális szabályok alkalmazása eredményeként a vehikulumokhoz hozzárendelt kanonikus szövegnek az explikálás során nem változtatjuk meg az *alap*formáját, ahhoz csupán 'hozzácsatoljuk' az explikandumoknak tekintett elemek explikációit (beleértve az explikánsokban esetleg előforduló explikandumok explikációit is — ha szükségesnek látszik a végső, kizárólag kanonikus elemeket tartalmazó explikánsokig). Ebben az esetben az explikálás szabályainak csupán az eredeti explikandumok argumentumindexeit kell átvinniük az explikációk (explikálás folyamán létrehozott) sorába.

– A másik lehetséges forma abban áll, hogy a vehikulumhoz hozzárendelt kanonikus szöveg explikandumoknak tekintett elemeit minden esetben úgy helyettesítjük az explikánsokkal, hogy eredményül mindig formai felépítését illetően jól formált kanonikus szöveget kapjunk. Ebben az esetben ezeknek a kanonikus szövegeknek a létrehozása is feladata az explikálás szabályrendszerének.⁴³

Az explikálás szabályaira vonatkozóan célszerű továbbá azt a kérdést is elemeznünk, hogy — feltételezve egy textológiai szempontból adekvát felépítésű thesaurus adott voltát — a szövegekre vonatkozóan definiálhatók-e explikáltsági szintek. (Más szóval: annak lehetőségét vizsgálni, hogy tetszőleges két adott szöveg azonos explikáltsági szintre hozható-e.)

4.3.5. A sensusspecifikus transzformációk szabályairól

A sensus- és a formációs-specifikus transzformációs szabályok rendszerének az az elsődleges feladata, hogy a (konfigurációs elrendezésű) vehikulumoknak a megfelelő (relációs elrendezésű) kanonikus szövegekhez való viszonyát reprezentálják.

Ezek közé a rendszerek közé tartozik egyik speciális rendszerként a *sensusspecifikus transzformációk szabályainak* a rendszere [= Δ], amelyik a következő három — a $\underline{T}^{\diamond \max} - \Delta - Re$ kontextusban működő — részrendszert foglalja magába:

⁴³ Az előző lábjegyzetben idézett könyvek/tanulmányok zöme ezzel a kérdéssel is foglalkozik.

$$\Delta = \langle {}^{\circ}\Delta, \Delta^{\circ}, \Delta^{\circ\circ} \rangle$$

ahol

${}^{\circ}\Delta$: az eredeti kanonikus szöveghez a 'lehetséges fókuszokra vonatkozó információkat' hozzárendelő szabályok rendszere;

Δ° : az eredeti kanonikus szöveghez hozzárendelt lehetséges fókuszinformációk közül az adott vehikulum-imágóban 'realizált fókuszra vonatkozó információkat' kiválasztó szabályok rendszere;

$\Delta^{\circ\circ}$: az eredeti kanonikus szöveghez 'az adott vehikulumban realizáltak vélt lehetséges szemantikai szuperstruktúrákra (más szóval: a szubvilágérzékeny sensusösszetevőre [= $\mathfrak{R}\textcircled{\text{O}}$]) vonatkozó információkat' hozzárendelő szabályok rendszere.

A fentiekben használt terminusok megvilágítására lássuk a TVe [13]-as indexű szövegmondatához rendelhető kanonikus szöveget:

A [13]-as indexű szövegmondat vehikuluma:

|A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.|_{ve}

A hozzárendelt kanonikus szöveg alapösszetevőjének nem jól formált (leegyszerűsített) változata:

$$P^{Dn_1} ::= [\text{CASUS EST}] \{ \text{st: } t^{Dn_1}, \text{sl: } l^{Dn_1}, \text{up: } p^{n_1} \}$$

$$p^{n_1} ::= \{ \text{\$szedelőzködött\$\} \{ \text{va: } \text{\$a kis herceg\$\} \text{\$meghökkenve\$\} \}$$

Ennek a reprezentációnak a nem jól formált (leegyszerűsített) volta abban áll, hogy egyrészt a funktort már múlt idejű formában tartalmazza, másrészt, hogy a „meghökkenve” határozót már 'felszíni formában' hozzárendeli „a kis herceg”-hez, jöllehet mindkét itt alkalmazott forma szintaktikai transzformációk alkalmazásának eredménye kell legyen. (Ami a „meghökkenve” határozót illeti, az nyilván a kis herceg belső állapotára, és nem az öltözködés mikéntjére vonatkozik, s mint ilyen, részét képezi a (4.1) és (4.2) reprezentációkban a kis hercegre utaló indexként alkalmazott „o1” explikációjának — ez indokolja az argumentum részeként való feltüntetését.) A zárójelként alkalmazott „\\$\\$” szimbólum a jól formáltság hiányát hivatott kifejezésre juttatni.

Ehhez a kanonikus szöveghez a következő lehetséges fókuszokra vonatkozó információk rendelhetők hozzá: fókuszba állíthatók (a) „a kis herceg”, (b) „meghökkenve”, (c) „szedelőzködött”, (d) /„a kis herceg”, „meghökkenve”/, (e) /„a kis herceg”, „szedelőzködött”/, (f) /„meghökkenve”, „szedelőzködött”/, (g) /„a kis herceg”, „meghökkenve”, „szedelőzködött”/ szövegmondat-elemeknek, elempároknak és elemhármassnak megfelelő kanonikus elemek.

Egy kanonikus elem fókuszba állítása azt jelenti, hogy a szóban forgó kanonikus szövegből levezetett vehikulumban a fókuszba állított elem a hangsúlyos: ha például két hangsúlyfokozat realizálását tételezzük fel: egy elem fókuszba állítása azt jelenti, hogy ez az elem a vehikulumban vagy a második, vagy az első hangsúlyfokozattal rendelkezik, míg a másik két elem hangsúlytalan marad; egy elempár fókuszba állítása azt, hogy vagy mind a két fókuszba állított elem második hangsúlyfokozó, vagy a

két elem egyike második, másika első hangsúlyfokozatú, vagy mind a kettő első hangsúlyfokozatú, míg a nem említett elem hangsúlytalan marad; három fókuszba állított elem esetében a két hangsúlyfokozatnak e három elem közötti elosztási lehetőségei a fentiek analógiájára határozhatók meg. Az egyes eseteket természetesen a fókuszálásnál egyértelműen meg kell adni. A lehetséges fókuszok az adott szövegmondattal kapcsolatos lehetséges rendszerszerű hangsúlyelosztásokat reprezentálják, természetesen a rendszer leírásának alapját képező elméletnek megfelelően (lásd például két hangsúlyfokozat feltételezését).

Azt, hogy ezek közül a lehetséges fókuszok közül melyik az adott vehikulumban *realizált fókusz*, a mindenkori interpretátor interpretációja dönti el, gyakorlatilag már akkor, amikor akusztikus/auditív vehikulum-imágóját megalkotja. A döntés eredményét a vehikulum-imágó figura komponense 'rögzíti' és a figura formációja, illetőleg sensusa juttatja explicit módon kifejezésre. Ez a döntés vezérli a realizált fókusz kiválasztó szabályok működését.

Tegyük fel itt, hogy a figurakomponensben „a kis herceg” és a „meghökkenve” első hangsúlyfokozatú összetevők (ami azt is jelenti, hogy a szövegmondat három összetevőjét körülbelül azonos hosszúságú szünetek választják el egymástól). Ez a következő *fókusz realizálásának* felel meg: „a kis herceg” [1], „meghökkenve” [1]}. A fókuszfokozatokat jelző számokat hozzá kell rendelni a megfelelő (kanonikus) atomi szöveghez, mert azokat a formáció-specifikus transzformációk működése feltételezi.

A fókuszálás szoros kapcsolatban áll a téma-réma, illetőleg topic-comment viszonyal, kérdései ezért azok kérdéseivel együtt tárgyalandók.⁴⁴

A *szemantikai szuperstruktúrák* (a szubvilágérzékeny sensusösszetevő) kérdéseivel a 4.3.7. pontban foglalkozom.

4.3.6. A formáció-specifikus transzformációk szabályairól

A transzformációs-szabályrendszerek közé tartozik másik speciális rendszerként a *formációspecifikus transzformációk* szabályainak a rendszere [= Ω], amelyek a következő három — a $Ve - \Omega - \underline{T}^{\circ\max}$ kontextusban működő — részrendszert foglalja magába:

$$\Omega = \langle {}^{\circ\circ}\Omega, {}^{\circ}\Omega, \Omega^{\circ} \rangle$$

ahol

Ω° : a kanonikus szöveghez a 'a kanonikus elemek *lehetséges* morfológiai formáira és valamennyi kompozíciósint kompozícióegységeinek a *lehetséges* konfigurációs elrendezéseire vonatkozó (kombinatorikus és kontextus-érzékeny) információkat' hozzárendelő szabályok rendszere;

${}^{\circ}\Omega$: a kanonikus szöveghez hozzárendelt lehetséges morfológiai formák és kompozícióegység-elrendezések közül 'az adott vehikulum-imágóban *realizált* morfológiai formákra és elrendezésekre vonatkozó információkat' — a realizált fókuszinformációkkal egybehangzó módon — kiválasztó szabályok rendszere;

⁴⁴ A téma-réma kérdés (kanonikus) textológiai elemzéséhez egyik korai tanulmányomként lásd Petőfi 1974.Gf.

$\circ\Omega$: a — Ω szabályrendszer alkalmazása eredményeként kapott információkkal ellátott — kanonikus szöveghez a formáció figura összetevőjének [= \mathcal{FO}] (s ennek közvetítésével végső soron magának a vehikulumnak) a létrehozását biztosító információkat hozzárendelő szabályok rendszere.

[Példaként lássuk itt is a TVe [13]-as indexű szövegmondatát:

„A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.”

– Ami az erre a szövegmondatra vonatkozó *lehetséges morfológiai információkat* illeti: a „meghökkenve” helyett állhatna benne „meghökken^{ten}” is; a „szedelőzködik” igéből az adott esetben csak a „szedelőzköd^{ött}” múltidejű forma képezhető.

– Ami a *lehetséges konfigurációs elrendezéseket* illeti: a [13]-as indexű szövegmondat összetevői kombinatorikus szempontból a következő sorrendekben állhatnának:

A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.
 A kis herceg szedelőzködött meghökkenve.
 Meghökkenve a kis herceg szedelőzködött.
 Meghökkenve szedelőzködött a kis herceg.
 Szedelőzködött a kis herceg meghökkenve.
 Szedelőzködött meghökkenve a kis herceg.

Ezek közül a kombinatorikus sorrendek közül kontextus-érzékeny módon (azaz az adott szövegmondat 'sorrendi helyén') kellő prozódiai (és paralingvisztikai) felépítéssel ellátva, valószínűleg valamennyi elfogadható.

– Az adott vehikulumban ennek a szövegmondatnak a kanonikus formája a „meghökken^{ve}” és a „szedelőzköd^{ött}” morfológiai formájú szóalakokkal és az 'a kis herceg & meghökkenve & szedelőzködött' sorrenddel *realizálódik*.

– Az adott szövegmondathoz rendelt vehikulum-imágó *figurájának* létrehozását biztosító információk a következők:

a hangsúlyviszonyokat meghatározóak;
 a szünetstruktúrát meghatározóak;
 a prozódia 'melodikus struktúráját' meghatározóak.

Ezek azok az információk, amelyekre a *fonetikai reprezentációs nyelv* adekvát alkalmazhatósága épül.

4.3.7. A szemantikai szuperstruktúrákról

Ami a lehetséges *szemantikai szuperstruktúrákat* illeti, itt azokra vonatkozóan csupán a következőket kívánom megjegyezni:

– lényegében egy kanonikus szöveg valamennyi összetevője alapjául szolgálhat szemantikai szuperstruktúrák létrehozásának : a funktorok (beleértve a konnektív-funktorokat is) éppúgy mint az argumentumszerep-indikátorok, a temporális vagy a lokális specifikációk, vagy az argumentum-indexek;

– egy-egy szemantikai szuperstruktúra létrehozása azoknak a propozícióknak a kiválasztását (és elrendezését) jelenti, amelyek egy vagy több összetevőben megegyeznek.

A szuperstruktúrák között kitüntetett szerepet játszanak:

- (a) az azonos domináns argumentummal rendelkező világalkotó szemantikai funkciójú propozíciók rendezett halmazai, valamint
- (b) az úgynevezett 'tematikus hálók', amelyek azáltal jönnek létre, hogy valamennyi szövegmondathoz hozzárendeljük az ahhoz tartozó atomi szöveg alaponként előforduló argumentum-indexeket.

Az előbbieket az egyes 'szereplők' részvilág-konfigurációinak (és ezen keresztül a szubvilágérzékeny sensusösszetevőnek [= $\mathfrak{R}(\square)$]), az utóbbiakat az interpretált vehikulumok tematikus összefüggőségének az explicit reprezentálására szolgálják.⁴⁵

5. Zárómegjegyzés

Ebben a tanulmányban egyrészt a szemiotikai textológia elméleti keretének globális bemutatására tettem kísérletet, másrészt arra, hogy e textológia egyes aspektusaival foglalkozó tanulmányaimra vonatkozó tematikus tájékoztató bibliográfiai információkkal szolgáljak.

Tudom, hogy egy ilyen globális összefoglalás nem nyújthat e textológiáról minden szempontból kielégítő képet. Ezt a formai és szemantikai felépítés formális aspektusaira is kiterjedő elemzések kell, hogy kiegészítsék. Addig is azonban, amíg ezek az elemzések is létrejönnek, elősegíthetnek egy termékeny általános elméleti eszmecserét.

⁴⁵ Az 1972 és 1985 között írott tanulmányaim zömében lehet példákat találni mind a rész-világkonfigurációk, mind a tematikus hálók reprezentálására.

Bibliográfia

A bibliográfia a következő három részből áll:

I. Azoknak a szemiotikai textológia kialakulásában szerepetjátszó könyveknek és tanulmányoknak a bibliográfiája, amelynek szerzője vagy társszerzője, illetőleg szerkesztője vagy társszerkesztője vagyok.

Ennek a bibliográfiarésznek technikai felépítése a következő: (1) alfabetikus elrendezésű; (2) azonos személy(ek) esetében előbb jönnek a szerzőként, azután a szerkesztőként létrehozott művek adatai; (3) az adatok a következő nyelvi csoportosítás szerint vannak elrendezve (a betűkódok az angol elnevezések kezdőbetűi): magyar /= H/, angol /= E/, német /= G/, francia /= F/, olasz /I/, spanyol /= S/, finn /= FI/, dán /= D/, lengyel /= P/, szerbhorvát /= SC/, japán /= J/; (4) egy-egy adott nyelven belül az ugyanabban az évben megjelent művek adatait a nyelvi kódot követő betűszimbólumok különítik el egymástól; (5) több bibliográfiai tételben előfordul a „pt”, illetőleg az „RTT” rövidítés, amely a „papiere zur textlinguistik / papers in textlinguistics”, illetőleg a „RESEARCH IN TEXT THEORY / UNTERSUCHUNGEN ZUR TEXTTHEORY” című sorozatra utal; (6) a bibliográfiai tételek egy részét zárójelbe tett keresztutalás zárja.

II. Azoknak a könyveknek a bibliográfiája, amelyek a szemiotikai textológia egy korábbi változatának különféle aspektusaival (különösképpen pedig a kanonikus nyelvvel) foglalkoznak.

III. Azoknak (A) a kritikai méltatásoknak, interjúknak és megbeszéléseknek, valamint (B) az általam írt visszatekintéseknek a bibliográfiája, amelyek a szemiotikai-textológiai koncepció kialakulásának különböző aspektusaival és fázisaival foglalkoznak.

Az I. részben található bibliográfiai adatok kódjai 1989-ig megegyeznek a Petőfi 1991.Hd* bibliográfiájában található kódokkal. A többi bibliográfiai adat kódja azokéval analóg.

I.

Charolles, Michel – János S. Petőfi – Emel Sözer (eds.):

1986.Ea *Research in Text Connexity and Text Coherence. A Survey (= pt 53.1).* Hamburg, Buske.

Conte, Maria-Elisabeth – János S. Petőfi – Emel Sözer (eds.):

1989.Ea *Text and Discourse Connectedness. Proceedings of the Conference on Connexity and Coherence, Urbino, July 16-21, 1984.* Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins.

Dorfmueller-Karpusa, Käthi – János S. Petőfi (hg.):

1981.Ga *Text, Kontext, Interpretation. Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung (= pt 35).* Hamburg, Buske.

Eikmeyer, Hans-Jürgen – Wolfgang Heydrich – János S. Petőfi (eds.):

1980.Ea *Some Aspects of Formal Foundations in Text Semantics (= Materialien des Universitätsschwerpunktes Mathematisierung der Einzelwissenschaften, XXVI).* Bielefeld, Universität.

Hatakeyama, Katsuhiko – János S. Petőfi – Emel Sözer:

1984.Fa *Texte, connexité, cohésion, cohérence (= Documents de Travail et pré-publications A/132-133-134).* Urbino, Centro Internazionale di Semiotica e di Linguistica.
(Az 1989.Ga francia nyelvű változata.)

- 1985.Ea Text, connexity, cohesion, coherence. In: *Text Connexity, Text Coherence. Aspects, Methods, Results* (= pt 49), ed. by Emel Sözer. Hamburg, Buske, 36–105.
(Az 1989.Ga angol nyelvű változata.)
- 1989.Ga Text, Konnexität, Kohäsion, Kohärenz. In: *Kontinuität und Diskontinuität in Texten und Sachverhalts-Konfigurationen. Diskussionen über Konnerität, Kohäsion und Kohärenz* (= pt 50), hg. von Maria-Elisabeth Conte. Hamburg, Buske, 1–55.
(Lásd 1984.Fa és 1985.Ea.)
- 1989.Gb Nachtrag zum Arbeitspapier „Text, Konnexität, Kohäsion, Kohärenz“ (Bemerkungen zu den Diskussionsbeiträgen). In: *Kontinuität und Diskontinuität in Texten und Sachverhalts-Konfigurationen. Diskussionen über Konnerität, Kohäsion und Kohärenz* (= pt 50), hg. von Maria-Elisabeth Conte. Hamburg, Buske, 133–142.

Heydrich, Wolfgang – Fritz Neubauer – János S. Petőfi – Emel Sözer (eds.):

- 1989.Ea *Connexity and Coherence. Analysis of Text and Discourse* (= RTT 12). Berlin – New York, W. de Gruyner.

Heydrich, Wolfgang – János S. Petőfi:

- 1983.Ea A text-theoretical account of questions of lexical structure. *Quaderni di Semantica IV*, 120–127 and 294–311.
- 1993.Ea Towards a general pragmatics of language. In: *Pragmatik. Handbuch pragmatischen Denkens. Band IV: Sprachphilosophie, Sprachpragmatik und formale Pragmatik*, hg. von Herbert Stachowiak. Hamburg, Felix Meiner, 123–155.

Heydrich, Wolfgang – János S. Petőfi (hg.):

- 1986.Ga *Aspekte der Konnezität und Kohärenz von Texten* (= pt 51). Hamburg, Buske.

Neubauer, Fritz – János S. Petőfi:

- 1981.Ea Word semantics, lexicon systems, and text interpretation. In: *Words, Worlds, and Contexts. New Approaches in Word Semantics* (= RTT 6), ed. by Hans-Jürgen Eikmeyer and Hannes Rieser. Berlin – New York, W. de Gruyter, 343–377.
(Lásd 1981.Ga.)
- 1981.Ga Wortsemantik, Lexikonsysteme und Textinterpretation. In: *Lexikonträge. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten V* (= pt 31), hg. von Wolfgang Heydrich. Hamburg, Buske, 149–190.
(Az 1981.Ea német nyelvű változata.)

Petőfi Sándor [S.] János / Petőfi, János Sándor [S.]:

- 1969.Ed On the structural analysis and typology of poetic images. In: *Studies in Syntax and Semantics*, ed. by Ferenc Kiefer. Dordrecht, Reidel, 187–230.
- 1971.Gd *Transformationsgrammatiken und eine ko-textuelle Texttheorie. Grundfragen und Konzeptionen*. Frankfurt, Athenäum.
- 1973.Eb Towards an empirically motivated grammatical theory of verbal texts. In: *Studies in Text Grammars*, ed. by János S. Petőfi and Hannes Rieser. Dordrecht, Reidel, 205–275.
- 1974.Ea *Semantics – Pragmatics – Text theory* (= *Working Papers and prepublications*, A/36). Università di Urbino, Centro Internazionale di Semiotica e di Linguistica.
(Lásd 1977.Ea.)
- 1974.Ec Some remarks on formal pragmatics. In: Petőfi János S. – Hannes Rieser, *Probleme der modelltheoretischer Interpretation von Texten* (= pt 7). Hamburg, Buske, 1–13.
- 1974.Gd Zum Aufbau eines Lexikons. In: *Angewandte Textlinguistik I*. (= pt 2), hg. von Peter Hartmann und Hannes Rieser. Hamburg, Buske, 114–132.

- 1974.Gf Modalität und topic-comment in einer logisch fundierten Textgrammatik. In: *Topic and comment, contextual boundness and focus* (= pt 6), hg. von Osten Dahl. Hamburg, Buske. 95-140.
(Francia nyelven lásd az 1975.Fe-ben.)
1974. Gh Grammaticale Beschreibung, Interpretation, Intersubjektivität (Umriß einer partiellen Texttheorie). In: Petőfi János S. – Hannes Rieser, *Probleme der modelltheoretischen Interpretation von Texten* (= pt 7). Hamburg, Buske, 29-59.
(Lásd 1975.Fb.)
- 1975.Eb Beyond the sentence, between linguistics and logic (Aspects of a partial theory of texts). In: *Style and text. Studies presented to Nils Erik Enkvist*. Stockholm, Skriptor, 377-390.
- 1975.Gb Der Wissenschaftsbegriff der Linguistik. In: *Der Wissenschaftsbegriff in den Natur- und in den Geisteswissenschaften. Symposium der Leibniz-Gesellschaft Hannover, 23. und 24. November, 1973* (= *Studia Leibniziana, Sonderheft 5*), Wiesbaden, Franz Steiner, 241-267.
- 1975.Fb Description grammaticale, interprétation, intersubjectivité (Esquisse d'une théorie partielle du texte). *Versus. Quaderni di studi semiotici* 10, 33-56.
(Lásd az 1975.Fe-ben is.)
- 1975.Fe *Vers une théorie partielle du texte* (= pt 9). Hamburg, Buske.
- 1976/7.Hc A mondat grammatikától egy formális szemiotikai szövegelméletig (A természetes nyelvek jelenkori kutatásának egyik főirányáról). *Magyar Műhely* (Párizs) 50 (1976), 51-58, 51 (1977), 41-50, 52 (1977), 34-47.
(Újraközölve 1994.Hb-ben.)
- 1976.Ea Formal pragmatics and a partial theory of texts. In: *Pragmatik/Pragmatics II, Zur Grundlegung einer expliziten Pragmatik*, hg. von Siegfried J. Schmid. München, Fink, 105-121.
- 1976.Ec A frame for FRAMES (A few remarks on the methodology of semantically guided text processing). In: *Proceedings of the second annual meeting of the Berkeley Linguistics Society, February 14-16, 1976*, ed. by Henry Thompson & Kenneth Whistler. Berkeley, University of California, 319-329.
- 1977.Ea Semantics - pragmatics - text theory. *PTL: A Journal for Descriptive Poetics and Theory of Literature* 2, 119-149.
(Az 1974.Ea átdolgozott változata.)
- 1977.Gc Lexikoneintragungen in der kanonischen Repräsentation von Sätzen und Texten. In: *Das Lexikon in der Grammatik, die Grammatik im Lexikon* (= pt 13), hg. von János S. Petőfi und Jürgen Bredemeier. Hamburg, Buske, 297-314.
- 1977.Ge Theorie der natürlichen Sprachen oder angewandte Logik? Wissenschaftstheoretische Aspekte einer semantisch fundierten Texttheorie. In: *Theorie der Sprachwissenschaft* (= *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* 3), hg. von Gisella Brünner und Reinhard Fiehler. Osnabrück, Universität, 67-89.
- 1977.Gf Textrepräsentation und Lexikon als semantische Netzwerke. In: *Kasustheorie, Klassifikation, semantische Interpretation. Beiträge zur Lexikologie und Semantik* (= pt 11), hg. von Klaus Heger und János S. Petőfi. Hamburg, Buske, 341-358.
- 1978.Ea Structure and function of the grammatical component of the text-structure world-structure theory. In: *Formal semantics and pragmatics for natural languages*, ed. by Franz Guenther and Siegfried J. Schmidt. Dordrecht, Reidel, 303-338.
- 1978.Eb A formal semiotic text theory as an integrated theory of natural language (Methodological remarks). In: *Current Trends in Textlinguistics* (= *RTT* 2), ed. by Wolfgang U. Dressler. Berlin - New York, W. de Gruyter, 35-46.
(Lásd 1978.Ga.)
- 1978.Ga Eine formale semiotische Texttheorie als integrierte Theorie natürlicher Sprache (Methodologische Anmerkungen). In: *Texttheorie, Textrepräsentation. Theoretische Grundlagen der kanonischen sinnsemantischen Repräsentation von Texten* (= pt 18), hg. von Claudia Biasci und Johannes Fritsche.
(Az 1978.Eb német nyelvű változata.)

- 1980.Eb Representation languages and their function in text-interpretation. In: *Some aspects in formal foundations in text semantics (= Materialien des Universitätsschwerpunktes Mathematisierung der Einzelwissenschaften, Heft XXVI)*, ed. by Hans-Jürgen Eikmeyer, Wolfgang Heydrich and János S. Petőfi. Bielefeld, Universität, 73–13.
(Lásd 1982.Ea.)
- 1980.Ec Written, spoken, and face-to-face verbal communication. Some philosophical aspects of the investigation of natural language. In: *Language, logic, and philosophy. Proceedings of the 4th International Wittgenstein Symposium 28th August to 2nd September 1979, Kirchberg/Wechsel (Austria)*, ed. by Rudolf Haller and Wolfgang Grassl. Wien, Holder – Pichler – Tempsky, 144–159.
(Lásd 1983.Gb.)
- 1980.Ga Einige Grundfragen der pragmatisch-semantischen Interpretation von Texten. In: *Zum Thema Sprache und Logik. Ergebnisse einer interdisziplinären Diskussion (= pt 24)*, hg. von Thomas Ballmer und Walther Kindt. Hamburg, Buske, 149–190.
- 1980.Gc Referenzindizes, und die Objekte, die sie bezeichnen. In: *Objektargumente. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten III (= pt 26)*, hg. von Hans-Jürgen Eikmeyer und Louise M. Jansen. Hamburg, Buske, 141–148.
- 1981.Ha Szöveg és jelentés. *Magyar Műhely (Párizs)* 64, 36–59.
(Újraközölve 1994.Hb-ben.)
- 1981.Gb Kommunikationstheorie, Theorie der Textinterpretation. Aspekte einer Repräsentationssprache. In: *Text, Kontext, Interpretation. Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung (= pt 35)*, hg. von Käthi Dorfmueller-Karpusa und János S. Petőfi. Hamburg, Buske, 1–28.
- 1981.Gc Text und Bedeutung. Einige Aspekte der texttheoretischen Interpretation untersucht am Beispiel der Apg. 20, 17–38. In: *Text, Kontext, Interpretation. Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung (= pt 35)*, hg. von Käthi Dorfmueller-Karpusa und János S. Petőfi. Hamburg, Buske, 154–215.
- 1982.Hb Szöveg, modell, interpretáció (A szövegelméleti kutatás néhány alapkérdése). In: *Tanulmányok/Studije (= A Magyar nyelv, Irodalom és Hungarológiai kutatások Intézete 15, Szövegelmélet)*, szerk.: Olga Penavin és Beáta Thomka. Novi Sad, 137–184.
(Az 1983.Eb magyar nyelvű változata.)
- 1982.Ea Representation languages and their function in text interpretation. In: *Text Processing. Text Analysis and Generation, Text Typology and Attribution. Proceedings of Nobel Symposium 51*, ed. by Sture Allén. Stockholm, Almqvist & Wiksell International, 85–122.
(Az 1980.Eb lerövidített változata.)
- 1982.Eb Reply. Some remarks on the fundamentals of text representation. In: *Text Processing. Text Analysis and Generation, Text Typology and Attribution. Proceedings of Nobel Symposium 51*, ed. by Sture Allén. Stockholm, Almqvist & Wiksell International, 153–159.
- 1982.Ec Exploration in semantics: Analysis and representation of concept systems. In: *The CONTA Conference. Proceedings of the Conference on Conceptual and Terminological Analysis in the Social Sciences Held at the Zentrum für Interdisziplinäre Forschung (ZiF), Bielefeld, RFG, May 24–27, 1981*, ed. by Fred Riggs. Frankfurt, Indeks, 100–118.
- 1983.Eb Text, signification, models, and correlates. Some aspects of text comprehension and text interpretation. In: *Psycholinguistic Studies in Language Processing (= RTT 7)*, ed. by Gert Rickheit and Michael Bock. New York, W. de Gruyter, 266–298.
(Lásd 1982.Hb.)
- 1983.Ga Das Forschungsobjekt X und Aspekte der X-ologie. (Für mich sind es der Text und Aspekte der Textologie/Textwissenschaft). In: *Allgemeine Sprachwissenschaft, Sprachtypologie und Textlinguistik. Festschrift für Peter Hartmann*, hg. von Manfred Faust, Roland Harweg, Werner Lehfeldt und Götz Wienold. Tübingen, Narr, 403–415.

- 1983.Gb Verbale Kommunikation. Einige philosophische Aspekte der Erforschung natürlicher Sprache. In: *Propositionen und Propositionskomplexe. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten II* (= pt 40), hg. von Hermann Kayser. Hamburg, Buske, 1-23.
(Az 1980.Ec német nyelvű változata.)
- 1984.Ha Szövegkompozíció makro és mikro szinten: Metodológiai megjegyzések a kompozíció köheziv szerkezetének elemzéséhez. *Híd, június*, 856-873.
- 1984.Ea Some aspects of the structure of a lexicon entry. In: *SPIRITUS. IV° Colloquio Internazionale del Lessico Intellettuale Europeo, Roma, 7-9 gennaio 1983*, Atti a cura di Marta Fattori e Massimo Bianchi. Roma, Edizioni dell'Ateneo, 15-3.
- 1984.Eb Hypotheses in the descriptive text interpretation. In: *Linguistica Testuale. Atti del XV Congresso Internazionale di Studi: Genova - Santa Margherita Ligure, 8-10 maggio 1981*, a cura di Lorenzo Coveri. Roma, Bulzoni, 19-29.
- 1984.Ga Ausdrucks-Funktionen, Sätze, kommunikative Akte, Texte. (Aspekte der Bedeutung und ihre Thematisierung im Rahmen einer Texttheorie). In: *Text - Textsorten - Semantik* (= pt 52), hg. von Anncly Rothkegel und Barbara Sandig. Hamburg, Buske, 26-47.
- 1985.Ha Szövegszerkezet és jelentés. Kosztolányi „Akarsz-e játszani?” című versének elemzése. *Híd, október*, 1313-1329.
- 1985.Ea Lexicon. In: *Handbook of Discourse Analysis, Vol. 2: Dimensions of Discourse*, ed. by Teun A. van Dijk. London, Academic Press, 87-101.
- 1985.Eb Text comprehension, objects and processes. text theory. Semantic aspects of text processing. *Quaderni di semantica VI*, 81-92 és 368-377.
- 1986.Eb Report: European research in semiotic textology. A historical thematic, and bibliographical guide. *Folia Linguistica XX*, 545-571.
- 1986.Ga Weshalb Textologie. Aspekte der Analyse von Textkonstitution und Textbedeutung. In: *Aspekte der Konnezitüt und Kohärenz von Texten* (= pt 51), hg. von Wolfgang Heydrich und János S. Petöfi. Hamburg, Buske, 207-229.
- 1987.Ea Models in descriptive meaning interpretation. In: *The Pragmatic Perspective. Selected Papers from the 1985 International Pragmatic Conference*, ed. by Jef Verschueren & Marcella Bertuccelli-Papi. Amsterdam - Philadelphia, John Benjamins, 367-380.
- 1987.Ga Von der Satzgrammatik zur semiotischen Textologie. Einige methodologische Fragen der Textinterpretation. *Z.Phon.Sprachwiss. Kommunik.forsch. (ZPSK) 40, 1*, 3-18.
- 1988.Ha A szöveg mint interdiszciplináris kutatási objektum. (A szövegtani kutatás mai állásáról.) *Nyr. 112*. 219-229.
- 1988.Ga Explikative Textinterpretation - interpretatives Wissen. In: *Von der verbalen Konstitution zur symbolischen Bedeutung - From verbal constitution to symbolic meaning* (= pt 62). ed. by János S. Petöfi and Terry Olivi. Hamburg, Buske, 335-350.
- 1989.Ea Possible worlds - text worlds. Quo vadis Linguistica? In: *Possible Worlds in Humanities, Arts and Sciences. Proceedings of Nobel Symposium 65* (= RTT 14), ed. by Sture Allén. Berlin - New York, W. de Gruyter, 209-218.
- 1989.Eb Constitution and meaning: A semiotic text-theoretical approach. In: *Text and Discourse Connectedness. Proceedings of the Connexity and Coherence, Urbino, July 16-21, 1984*, ed. by Maria-Elisabeth Conte, János S. Petöfi and Emel Sözer. Amsterdam - Philadelphia, John Benjamins, 507-542.
- 1989.Ed Readers and Reader models. Some basic questions of interpretation theory. In: *Il lettore: modelli, processi ed effetti dell'interpretazione* (= *Versus. Quaderni di studi semiotici* 52/53), a cura di Mauro Ferraresi e Paola Pugliatti. Milano, Bompiani, 43-52.
- 1989.Ia Béla Bartók „Il castello del principe Barabablu”. Alcuni aspetti della costituzione del significato simbolico di un'opera d'arte multimediale. In: *Interpretazione e riconoscimento. Riconoscere un testo, riconoscersi in un testo. Atti del X Colloquio sulla Interpretazione, Macerata, 21-23 marzo 1988*, a cura di Giuseppe Galli. Genova, Marietti, 201-253.

- 1990.He *Szöveg, szövegtan, műelemzés (Textológiai tanulmányok)*, szerk.: E. Benkes Zsuzsa. Budapest, Országos Pedagógiai Intézet.
- 1990.Ea Language as a written medium: text. Chap. 7. In: *An Encyclopaedia of language*, ed. by N.E. Collinge. London – New York, Routledge, 207–243.
(Magyar nyelven lásd az 1990.He-ben.)
- 1990.Ib Verso una teoria e filosofia semiotica della comunicazione umana prevalentemente verbale. In: *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Macerata, XXII–XXIII (1989–1990)*. Padova, Editrice Antenore, 621–641.
- 1991.Hd* *A humán kommunikáció szemiotikai elmélete felé (Szövegnyelvészet – Szemiotikai textológia) / Towards a Semiotic Theory of the Human Communication (Text Linguistics – Semiotic Textology)*. <Kétnyelvű kiadás>. Szeged, a szerző magánkiadása.
[Ez a könyv valamennyi 1990-ig megjelent művem bibliográfiai adatait tartalmazza.]
- 1991.Ic Teorie del testo e analisi di testi filosofici. In: *II testo e la parola. L'insegnamento della filosofia nell'Europa contemporanea, Firenze 8–9 marzo 1991 [= Atti del convegno]*. Torino, SEI, 13–44. <Edizione fuori commercio>
- 1991.Id Alcuni aspetti di una teoria della traduzione dal punto di vista testologico semiotico. *Koinè. Annali della Scuola superiore per interpreti e traduttori "San Pellegrino"*, I. 2. 58–73.
- 1992.Hc A szövegtani kutatás a 90-es években: a kutatási terület jövője [Text, 10–1/2 (1990)]. (Ismertetés) In: *Szemiotikai szövegtan 5. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre, Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 257–259.
- 1992.Ea Meaning and explicative interpretation as research objects. In: *Current Advances in Semantic Theory*, ed by Maxim Stamenov. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Co., 501–519.
- 1992.Eb Interpretation and Translation in a Semiotic Textological Framework. In: *Koinè. Annali della Scuola superiore per interpreti e traduttori "San Pellegrino"*, II. 1–2, 263–280.
- 1993.Ha Milyen a magyar nyelvű szöveg? Szemiotikai-textológiai megfontolások két megközelítésben. In: *A szöveg szerkesztése, megértése, kidolgozása és megszólaltatása. Országos anyanyelv-oktatási napok, Eger, 1992. Július 6–9*, szerk. Fekete Péter és V. Raisz Rózsa. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 18–30.
- 1993.Hb A koreferencia elemzéséhez. (Illyés Gyula: Ady örökségéről. Részlet). In: *Egyetemi Fonetikai Füzetek 8.* szerk. Bolla Kálmán. Budapest, ELTE Fonetikai Tanszék, 143–149.
- 1993.Hd A szövegtani kutatás alapkérdései. A mondatgrammatikától a szemiotikai textológiáig. In: Petőfi S. János – Bácsi János – Benkes Zsuzsa – Vass László: *Szövegtan és verselemzés*. Budapest, Pedagógus Szakma Megújítása Projekt Programiroda, 9–38.
- 1993.He Interpretációtípusok és a kreatív–produktív szöveg megközelítés (Megjegyzések). In: Petőfi S. János – Bácsi János – Benkes Zsuzsa – Vass László: *Szövegtan és verselemzés*. Budapest, Pedagógus Szakma Megújítása Projekt Programiroda, 267–279.
- 1993.Hj A szemiotikai szövegtan mint határtudomány (Szövegtani kutatás magyar nyelvi szocio-kulturális háttérrel). In: *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon* [= A III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson — Szegeden, 1991. augusztus 12–16. — elhangzott előadások], szerk. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László és Nyerges Judit. Budapest – Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft., 1203–1218.
- 1993.Hk Megjegyzések a szemiotikai szövegtan általam kidolgozott koncepciójához. In: *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon* [= A III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson Szegeden, 1991. augusztus 12–16. — elhangzott előadások], szerk. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László és Nyerges Judit. Budapest — Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft., 1406–1408.
- 1993.Ea Logical semantics: an overview from a textological point of view. *Zeitschrift für Alt-hebraistik 6./1.*, 92–108.

- 1993.Ia Aspetti di un quadro interdisciplinare per l'analisi della comunicazione multimediale. In: *Sistemi segnici e loro uso nella comunicazione umana. 1. Aspetti generali. Quadro interdisciplinare della ricerca.* (= Quaderni di ricerca e didattica IX), a cura di János S. Petőfi. Università di Macerata, Dipartimento di Filosofia e Scienze umane, 31–38.
- 1993.Da Den semiotiske tekstologi og fortolkningen af bibelske tekster. *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 23, 30–53.
- 1994.Ha A szövegösszefüggőségre utaló nyelvi elemek vizsgálatához. *Magyar Nyelv XC. 1.* 19–30.
- 1994.Hb* *A jelentés értelmezéséről és vizsgálatáról. A mondatszemiotikától a szövegsemiotikáig (Tanulmányok).* Párizs – Bécs – Budapest, Magyar Műhely.
[Ez a könyv valamennyi, 1994-ig magyar nyelven megjelent művem bibliográfiai adatait tartalmazza; a tanulmányokat rövid tematikus bio-bibliográfiai összekötőszövegek vezetik és fejezik be.]
- 1994.Hc A szemiotikai textológia mint egy studium generale egyik lehetséges eleme. In: *Magister emeritus 1993.* Szeged, JGyTF Kiadó, 85–116.

Petőfi, János S. (ed.):

- 1978.Ea *Logic and the formal theory of natural language. Selective bibliography* (= pt 10). Hamburg, Buske.
- 1979.Ea *Text vs sentence. Basic questions of text linguistics* (= pt 20). Hamburg, Buske.
- 1981.Ea *Text vs sentence. Continued* (= pt 29). Hamburg, Buske.
- 1988.Ea *Text and discourse constitution. Empirical aspects, theoretical approaches* (= RTT 4). Berlin – New York, W. de Gruyter.

Petőfi S. János – Bácsi János – Benkes Zsuzsa – Vass László:

- 1993.Ha *Szövegtan és verselemzés.* Budapest, Pedagógus Szakma Megújítása Projekt Programiroda.

Petőfi S. János – Bácsi János – Benkes Zsuzsa – Békési Imre – Vass László:

- 1994.Ha *Szövegtan és prózaelemzés.* Budapest, Trezor Kiadó.

Petőfi S. János – Benkes Zsuzsa:

- 1992.Ha *Elkallódni megkerülni. Versek kreatív megközelítése szövegtani keretben.* Veszprém, Országos Továbbképző, Taneszközfejlesztő és Értékesítő Vállalat.

Petőfi S. János – Békési Imre (szerk.):

- 1990.Ha *Szemiotikai szövegtan 1. A szövegtani kutatás néhány alapkérdése* (= Acta Acad Paed. Szegediensis Ser. Ling.-Litt. Aest.). Szeged.
(2° kiad.1993.)
- 1991.Ha *Szemiotikai szövegtan 2. A magyar szövegkutatás irodalmából (Első rész).* Szeged, JGyTF Kiadó.
- 1991.Hb *Szemiotikai szövegtan 3. A magyar szövegkutatás irodalmából (Második rész).* Szeged, JGyTF Kiadó.
- 1992.Ha *Szemiotikai szövegtan 4. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (I.).* Szeged, JGyTF Kiadó.

Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László (szerk.):

- 1992.Hb *Szemiotikai szövegtan 5. Szövegtani kutatás: témák eredmények, feladatok.* Szeged, JGyTF Kiadó.
- 1993.Ha *Szemiotikai szövegtan 6. A verbális szövegszemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (II.).* Szeged, JGyTF Kiadó.

Petőfi, János S. – Jürgen Bredmeier (hg.):

1977.Ga *Das Lexikon in der Grammatik, die Grammatik im Lexikon (= pt 13)*. Hamburg, Buske.

Petőfi, János S. – Antonio Garcia Berrio:

1978.Sa *Lingüística del texto y crítica literaria*. Madrid, Comunicación.

1990.Ja *Tekusutogengogaku to bungakuhihyou / Text Linguistics and Literary Criticism*. Tokyo, Bunkashobo – Hakubunsha, Inc.

[E kötet tanulmányai nem azonosak a spanyol nyelvű kötet tanulmányaival, azzal azonosnak tűnő címe ellenére.]

Petőfi, János S. – Hermann Kayser:

1978.Ga Sprechhandlungen und semantische Interpretation (Die Rolle der performativ-modalen, weltkonstitutiven und deskriptiven Ausdrücke in der Textinterpretation). In: *Sprechen – Handeln – Interaktion. Ergebnisse aus Bielefelder Forschungsprojekten zu Texttheorie, Sprechakttheorie und Konversationsanalyse*, hg. von Reinhard Meyer-Hermann. Tübingen, Niemeyer, 1–48.
(Lásd 1978.Fa.)

1978.Fa Les actes de langage et l'interprétation sémantique (Le rôle des expressions performatives et constituantes de mondes dans l'interprétation de textes. In: *Textlinguistik (= Linguistique et Semiologie 5)*, Lyon, Centre de Recherches Linguistiques et Semiologiques, 139–175.

(Lásd 1978. Ga – a német nyelvű tanulmány azonban német nyelvű, ez pedig francia nyelvű lexikai anyagot dolgoz fel)

Petőfi, János S. – Terry Olivi:

1988.Ga Schöpferische Textinterpretation. Einige Aspekte der Intertextualität. In: *Von der verbalen Konstitution zur symbolischen Bedeutung / From verbal constitution to symbolic meaning (= pt 62)*, hg. von János S. Petőfi und Terry Olivi. Hamburg, Buske, 335–350.

1989.Ea Understanding literary texts. A semiotic textological approach. In: *Comprehension of Literary Discourse. Results and Problems of interdisciplinary Approaches*, ed. by Dietrich Meutsch and Reinhold Viehoff. Berlin – New York, W. de Gruyter, 190–225.

Petőfi, János S. – Terry Olivi (eds.):

1994.Ea *Approaches to Poetry. Some Aspects of Textuality, Intertextuality and Intermediality (= RTT 20)*. Berlin – New York, Walter de Gruyter.

Petőfi, János S. – Hannes Rieser:

1973.Ea Overview. In: *Studies in Text Grammars*, ed. by János S. Petőfi and Hannes Rieser. Dordrecht, Reidel, 1–16.

1973.Ga Wissenschaftstheoretische Argumente für eine umfassende grammatische Theorie und eine logisch-semantische Beschreibungssprache, *Folia Linguistica VI 3/4*, 197–230.

1973.Gb 'Präsuppositionen' und 'Folgerungen' in der Textgrammatik. In: *Präsuppositionen in Philosophie und Linguistik / Presuppositions in Philosophy and Linguistics*, hg. von János S. Petőfi und Dorothea Franck. Frankfurt, Athäneum, 485–593.

1974.Ga *Probleme der modelltheoretischen Interpretation von Texten (= pt 7)*. Hamburg, Buske.

Petőfi, János S. – Hannes Rieser (eds.):

1973.Ea *Studies in Text Grammars*. Dordrecht, Reidel.

Petőfi, János S. – Emel Sözer:

1988.Ea Static and dynamic aspects of text constitution. In: *Text and Discourse Constitution. Empirical Aspects, Theoretical Approaches (= RTT 4)*, ed. by János S. Petőfi. Berlin – New York, W. de Gruyter, 440–477.

Petőfi, János S. – Emel Sözer (eds.):

1983. Ea *Micro and macro connerity of texts* (= pt 45). Hamburg, Buske.

Petőfi, S. János – Vass László:

1992. Ha A szövegnyelvészet helye és feladata a szemiotikai textológiai kutatásban. In: *Szemiotikai szövegten 5. Szövegteni kutatás: témák, eredmények, feladatok*, szerk. Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László. Szeged, JGyTF Kiadó, 177–195.

1993. Ha A versek analitikus-kreatív megközelítése. Baka István: *Ősz van az űrben*. In: Petőfi S. János – Bácsi János – Benkes Zsuzsa – Vass László: *Szövegten és verselemzés*. Budapest, Pedagógus Szakma Megújítása Projekt Programiroda, 73–117.

1993. Hb Az argumentatív értelmező interpretáció néhány aspektusa. Nagy László: *Verseim verse*. In: *Szemiotikai szövegten 6.* szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGyTF Kiadó, 81–106.

1994. Ha A (rövid)próza analitikus-kreatív megközelítése. Örkény István: *Gondolatok a pincében*. In: Petőfi S. János – Bácsi János – Békési Imre – Benkes Zsuzsa – Vass László: *Szövegten és prózaelemzés. A rövidpróza kreatív-produktív megközelítéséhez*. Budapest, Trezor Kiadó, 118–157.

van Dijk, Teun A. – Jens Ihwe – János S. Petőfi – Hannes Rieser:

1972. Ea Two text grammatical models. A contribution to formal linguistics and the theory of narrative, *Foundations of Language* 8, 499–545.

van Dijk, Teun A. – János S. Petőfi (eds.):

1977. Ea *Grammars and Descriptions. Studies in Text Theory and Text Analysis* (= RTT 1). Berlin – New York, W. de Gruyter.

II.

Biasci, Claudia – Johannes Fritsche (hg.):

1978 *Texttheorie und Textrepräsentation Theoretische Grundlagen der kanonischen sinnsemantischen Repräsentation von Texten* [= pt 18]. Hamburg: Buske.

Eikmeyer, Hans-Jürgen:

1980 *Transformationsgrammatiken mit Multilabels: Definition und Anwendungsmöglichkeiten*. [= pt 25]. Hamburg, Buske.

Fritsche, Johannes (hg.):

1981 *Konnectivausdrücke, Konnectiveinheiten. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten I.* [= pt 30]. Hamburg, Buske.

Kayser, Hermann (hg.):

1983 *Propositionen und Propositionskomplexe. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten II.* [= pt 40]. Hamburg, Buske.

Eikmeyer, Hans-Jürgen – Luise Jansen (hg.):

1980 *Objektargumente. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten III.* [= pt 26]. Hamburg, Buske.

Heydrich, Wolfgang (hg.):

1981 *Lexikoneinzträge. Grundelemente der semantischen Struktur von Texten V.* [= pt 31]. Hamburg, Buske.

III.

A: Kritikai méltatások, viták, interjúk

Marello, Carla:

- 1974.Ia La grammatica testuale di János S. Petőfi. In: Bice Garavelli Mortara, *Aspetti e problemi della Linguistica testuale. Introduzione a una ricerca applicativa*, Torino, G. Giappicheli, 141–175.

Shimokawa, Yutaka:

- 1976.Ja Zur textgrammatischen Analyse. Anwendung eine Textgrammatik. *Doitsugaku (Germanistik)-Kenkyu* Nr.6, Dokkyo-Universität, 141–175. [Japán nyelven.]

Raible, Wolfgang:

- 1977.Ga János S. Petőfi. In: Gülich, Elisabeth und Wolfgang Raible, *Linguistische Textmodelle*. München, Wilhehn Fink, 151–191.

García Berrio, Antonio:

- 1977.Sa Hacia una gramática textual completa, J.S. Petőfi. In: García Berrio, Antonio, *La lingüística moderna*. Barcelona, Editorial Planeta. 136–150.
- 1978.Sa Situación de la teoría textual (La teoría de J.S. Petőfi en el marco de la lingüística del texto). In: Petőfi, János S. – Antonio García Berrio, *Lingüística del texto y crítica literaria*. Madrid, Comunicación, 53–98.

Barsch, Achim:

- 1981.Ga Die Textstruktur-Weltstruktur-Theorie von J.S. Petőfi. In: Barsch, Achim, *Die logische Struktur linguistischer, Poetiken. Vergleichende Untersuchungen aufdem Grenzgebiet zwischen Linguistik und Literaturwissenschaft*. Berlin, Einhorn-Verlag, 208–246.

Vitacolonna, Luciano:

- 1982.Ia Intervista con János S. Petőfi. *Studi Italiani di Linguistica Teorica ed Applicata*, XI, 367–380.

Czarnawska, Mirosława:

- 1982.Pa Refleksje nad Petőfięgo teoria tekstu. *Studia semiotyczne XII*, 79–99.

Danyi, Magdolna:

- 1984.Ha Nyelvészet, szöveg, interpretációelmélet. Interjú Petőfi S. Jánossal. *Híd*, január, 62–90.
- 1984.SCa Za knizevny rec govori Janos S. Petefi: Lingvistika, tekst, teorija interpretacije. Razgovor vodila Magdolna Dani. *Knizevna rec 227*. 10 februar (Separat).

Korhonen, Riitta – Martin Kusch:

- 1985.Ga Textologie, Tendenzen der Linguistik, und die Forderung der Praxis. Bericht über ein Gespräch mit Janos S. Petőfi. *Finlance. The Finnish Journal of Language Learning and Language Teaching IV*, 63–68.

E. Benkes Zsuzsa – Horváth Tamás:

- 1990.Ha Beszélgetés Petőfi S. Jánossal. In: Petőfi S. János, *Szöveg, Szövegtan, műelemzés. (Textológiai tanulmányok)*, szerk. E. Benkes Zsuzsa. Budapest, Országos Pedagógiai Intézet, 200–214.

Békési Imre – Csúri Károly – Nagy L. János – Petőfi S. János:

- 1990.Ha Diszkusszió: Szövegtan, interpretáció, interdiszciplinaritás. In: *Szemiotikai Szövegtan 1. A szövegtani kutatás néhány alapkérdése* (Acta Acad. Paed. Szeged, Ser. Ling.-Litt.-Aest.), szerk.: Petőfi S. János, Békési Imre, Szeged, 57–83.

R[iitta] K[orhonen]:

- 1992.Fla J.S.Petöfin haastattelu: Diskurssin- ja tekstinhitkimus: henkilökohtainen näkökulma. [= Gespräch mit J.S. Petöfi: Diskurs- und Textanalyse: ein persönlicher Gesichtspunkt] In: Riitta Korhonen. Martin Kusch, Hartmut Schröder (eds.), *Lopussa teksti*. Frankfurt – Berlin – Bern – etc., Peter Lang, 53–60.

Máté Jakob:

- 1993.Ha Petőfi S. János általános nyelvészeti és szövegtani tevékenysége. In: *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon* [= A III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson – Szegeden, 1991. augusztus 12–16. – elhangzott előadások], szerk. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László és Nyerges Judit. Budapest – Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft., 1349–1359.

La Matina, Marcello:

- 1994.Ia Testologia semiotica. In: *Il testo antico. Per una semiotica come filologia integrata* (Capitolo quarto), Palermo, L'Epos, 75–101.

Zuczkowski, Andrzej:

- 1995 L'approccio testuale al linguaggio: János S. Petőfi. In: *Strutture dell'esperienza e strutture del linguaggio* (Capitolo VIII). Bologna, CLUEB, 267–304.

B.1.: Alkalmi jellegű visszatekintések

Petőfi Sándor [S.] János:

- 1974.Gg Überblick über den gegenwärtigen Stand der Ausarbeitung einer texttheoretischen Konzeption. In: Petőfi. János S. – Hannes Rieser, *Probleme der modelltheoretischen Interpretation von Texten* (= pt 7). Hamburg, Buske, 15–22. (Lásd 1974.Fa és 1975.Fe.1.)
- 1974.Fa Aperçu de l'état actuel d'élaboration d'une conception de la théorie du texte. In: *Colloque sur l'analyse du discours 'Divergences et convergences'* (= *Travaux du Centre de Recherches Sémiologiques 19*), éd. Yanouchka Opiel. Neuchatel, Université de Neuchatel, 42–51. (Az 1974.Gg francia nyelvű változata, lásd az 1975.Fe-ben.)
- 1975.Fe *Vers une théorie partielle du texte* (= pt 9). Hamburg, Buske.
- 1990.Hg Az irodalmi művek elemzésétől a multimediális kommunikáció szemiotikai elmélete felé. 25 év textológiai kutatás: visszatekintés, kitekintés. In: *Szemiotikai Szövegtan 1. A szövegtani kutatás néhány alapkérdése* (= *Acta Acad. Paed. Szegediensis, Ser. Ling.-Litt. Aest.*), szerk. Petőfi S. János és Békési Imre. Szeged, 127–133. (Az 1990.Eb magyar nyelvű változata; lásd még 1991.Hc és 1991.Ec.)
- 1990.Eb From the analysis of literary works towards a semiotic theory of multimedia human communication. 25 years of textological research: In retrospect and future outlook. *Text 10 1/2*, 73–80. (Lásd 1990.Hg; lásd még 1991.Hc és 1991.Ec.)
- 1991.Hc A nyelvi műalkotások strukturális nyelvi elemezésétől a multimediális kommunikáció szemiotikai elmélete felé. 1961–1990: Visszatekintés. In: *A human communication semiotic theory of the Human Communication (Text Linguistics Semiotic Textology)*. <Kétnyelvű

kiadás>. Szeged, a szerző magánkiadása, 71–74. [A bibliográfiai utalások tételei a könyv Bibliográfia részében (pp. 189–210) találhatóak.]
(Lásd 1991.Ec; lásd még 1990.Eb és 1990.Hg.)

- 1991.Ec From the structural linguistic analysis of verbal works of aqr towards a semiotic theory of multimedia human communication. 1961–1990: Retrospects. In: *A humán kommunikáció szemiotikai elmélete felé (Szövegnyelvészet – Szemiotikai textológia) / Towards a Semiotic Theory of the Human Communication (Text Linguistics – Semiotic Textology)*. <Kétnyelvű kiadás>. Szeged, a szerző magánkiadása, 145–148. [A bibliográfiai utalások tételei a könyv Bibliográfia részében (cf.189–210) találhatóak.]
(Az 1991.Hc angol nyelvű változata; lásd még 1990.Eb és 1990.Hg.)

B.2.: Átfogó jellegű visszatekintések

Petőfi Sándor [S.] János:

- 1991.Hf Szövegnyelvészetről és textológiáról egyes szám első személyben. In: *A nyelvészetről egyes szám első személyben*, szerk. Sz. Bakró-Nagy Marianne és Kontra Miklós. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 213–223.
- 1991.H/u1 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 1. 1961–1966. A matematikai–nyelvészeti orientáció időszaka. In: *Könyv Papp Ferencnek*, szerk. Hunyadi László et alii. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem, 385–392.
- 1993.H/u2 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 2. 1967–1969. A nyelvi műalkotások egy nyelvészeti megalapozású strukturális interpretációelméletének körvonalazása felé. In: *Szemiotikai szövegtan 6. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (II.)*, szerk. Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László. Szeged, JGyTF Kiadó, 205–218.
- 1995.H/u3 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 3. 1970–1971. Egy nyelvészeti alapozású ko-textuális szövegelemélet globális koncepciójának felvázolása [Megjelenik a *Szemiotikai szövegtan 8.-ban*].
- 1995.H/u4 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 4. 1972–1973. A konstanzi szövegnyelvészeti kutatócsoport munkájának első időszakáról [Megjelenik a *Szemiotikai szövegtan 9.-ben*].
- 1994.H/u12 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 12. 1988–1989. A multimediális irányultság kezdeti időszaka. In: *Szemiotikai szövegtan 7*, 157–163.
- 1994.H/u13 Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 13. 1990–1991. A szemiotikai textológia koncepciójának végleges kialakítása felé. In: *Szemiotikai szövegtan 7*, 163–174.

B.2.: Addenda:

Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László (szerk.):

- 1994.Ha *Szemiotikai szövegtan 7. A multimediális szövegek szemiotikai textológiai megközelítéséhez*. Szeged, JGyTFK Kiadó.

